

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עידה"ק ירושלים תובב"א

במסיבה להחזקת המוסדות

א' ויצא תשב"ז (חלק א)

לית אָנא מוֹבִיד סְבָרִי מִן פְּרִי

- מדרש: על ידי קריאת התורה בבית המדרש נגלל ונרחח היצר הרע וזהר הקדוש: עבור מצוה התלוי במעשה, יש לשלם ממון בַּאֲגַר שְׁלִים, כדי לגרש הסטרא אחרא, והממון צריך להיות מסטרא דקדושה
- הנותן צדקה לעני, עושה עמו מצוה כפולה בסגולת הממון • כל שמתגדל ומתרחב כח התורה והקדושה, מתגדל עמו גם השפעת הממון • המבחן לידע מי מַצְפֶּה לְרִאֲתָהּ, הוא באם משתתף בהחזקת היראים שבארץ ישראל • הנותן מחשבתו על הבית המדרש, מגין עליו קדושתה נגד היצר הרע כאילו היה שם • ביאור למה נתן אליעזר עבד אברהם המתנות לרביקה, קודם ששאל בת מי היא • יָגַל יַעֲקֹב יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל: יַעֲקֹב אבינו מרגיש בצרות הגלות יותר משאר האבות, ולכן ירגיש יותר בשמחתן של ישראל •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת העניין

שנת תשפ"ב לפ"ק

KolSatmar.com

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדשו

כל הזכויות שמורות ואיסור השגת גבול ידוע © Copyright

הקונטרסים שיצאו בשנים שעברו אין רשות להעתיקם ולהפיצם ושאריות ושראול לא יעשו עולה, וכבר נאמר ואל תשפון באהליך עולה (איוב יא. יד).

צו מנדב זיין לרגל א שמחה א יאצייט רופט: 1-718-388-5519

לשון קדשו - קונטרס ריג (28 מינוט מתוך 49) **קלאר ***

לשון קדשו צענטראלע נומער:

קול אוצר יהודא
ברוקלין: 718-298-4641
ארץ ישראל: 072-3333419
16→1-727.1

ארץ ישראל: 072-3275205
קאנאדא: 438-797-0770
ענגלאנד: 0330-350-3110
פסקס: 718-650-2970

929-522-1515

דרוק 1 צו הערן די רעקארדינגס: דערנאך #213

פאר הערות דרוק 3

צו מנדב זיין דורכ'ן טעלעפאן (ראנערי): 845-366-2793 #1700

• ברכת מזל טוב •

הר"ר רפאל עקשטיין הי"ו
לרגל נישואי בתו - עב"ג החתן משה יצחק נ"י
הר"ר ישעי' מאיר בלייך הי"ו

הר"ר יואל קליינבערגער הי"ו (בן ר' אלעזר)
לרגל נישואי בתו - עב"ג החתן ישראל נ"י
הרב שמחה אהרן שטרנאלי שליט"א (דומ"ץ ווימן)

הר"ר הערשל לעפקאוויטש הי"ו (ב"ר משה)
לרגל נישואי בנו החתן אהרן נ"י עב"ג בת
הר"ר שלמה שמואל הי"ו

הר"ר יוסף אהרן לעפקאוויטש הי"ו
לרגל נישואי בנו החתן חיים שלום נ"י עב"ג בת
הר"ר יואל קליין הי"ו (בן ר' הלל יושע)

הר"ר יעקב אייזיק לעפקאוויטש הי"ו
לרגל אירוסים בתו - עב"ג החתן שרגא פיינויל נ"י
בן הר"ר שלום יואל עהרנפעלד הי"ו

הר"ר יושע אליקים גאלדשטיין הי"ו
לרגל אירוסים בנו החתן ישראל אלימלך נ"י
עב"ג בת הר"ר יצחק קלמן ניישטאדט הי"ו

זכות וברכת רביה"ק זי"ע יחול על ראשם, שיזכו לרוות רב נחת דקדושה מכל יוצאי חלציהם בשפע רב עד בלי די

• וְהֵם יַעֲלוּ לְזָכְרוֹן •

הרה"ח הישיש מוכתר בשם טוב, ירא שמים מרבים,
נעים הליכות, קבע עתים לתורה, תלמיד רביה"ק זי"ע
בקראלי ובסאטמאר, וכל ימיו התחמם לאורו
מוה"ר שמואל זאב ז"ל פריעדמאן
ב"ר אפרים פישל ע"ה
נפטר ט' כסלו תשע"ה

הרה"ח גדול בתורה חריף ובק, מחדש חידושים נפלאים, בצהלת
פניו ענה לשואלו, ונתנו ממנו עצה ותושי', דבק ברביה"ק זי"ע
הרה"ג ר' משה צבי ז"ל גאלד
ב"ר יקותיאל יודא הלוי ע"ה, מו"ס חיי צבי ג"ח
נפטר י' כסלו תשס"ח לפ"ק

הרה"ח המופלג בתורה, פיזר נתן לאבינוים, רחום ומוקיר רבנו, וכה
וויכה את הרבים בהעתיקת דברי תורתו של מרן רביה"ק זי"ע,
רבי שמואל ז"ל אבערלאנדער
ב"ר אליעזר ע"ה
נפטר י"ב כסלו תשע"ה לפ"ק

הרה"ח ירא אלקים וגועם המדות, שקד בתורה בהתמדה רבה
כחשיכה כאורה, והו"ל חיבורים קרי המציאות מנאונים קדמאי
רבי יצחק ב"ר משה ז"ל בראך
תלמיד נאמן לרביה"ק ודבק בלב ונפש בו ובתורתו
נפטר ה' כסלו תש"ס

לע"נ האשה החשובה והצעונה
מרת דבורה ב"ר מאיר נפתלי צבי ע"ה
אשת הרה"ח ר' דוד באש ז"ל
נפטרה י"ב כסלו תשמ"ב לפ"ק

KolSatmar.com

א

קושיות ודקדוקים בפסוק ויצא יעקב

ס'שטייט אין די וואָכעדיגע סדרה:

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב, יַעֲקֹב אִיז אַרויס געגאַנגען, מִבְּאֵר שָׁבַע. וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה, עַר אִיז געגאַנגען קיין חָרָן.

[און] די גאַנצע פרשה דערנאָך, וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם, דעם גאַנצן חָלוֹם, די מַרְאוֹת הַסּוּלָם, [און וואָס] דער בורא כל עולמים האָט אים צוגעזאָגט [וְהָיָה אֲנִי עִמָּךְ וְשָׁמַרְתִּיךָ כָּל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ וגו'. וַיֵּדַר יַעֲקֹב בְּדָר] **אם יִהְיֶה אֱלֹקִים עִמָּדִי וְשָׁמְרָנִי**, ווי ער טוט אויסרעכענען ווייטער וְהָאָבֶן הַזֶּה וְכָל אֲשֶׁר תִּתֵּן לִי עֹשֶׂר אֶעֱשֶׂרְנוּ לָךְ.

ב

קושיא א

ברש"י הביא מהמדרש: וַיֵּצֵא יַעֲקֹב, לא היה צריך לכתוב אלא וַיֵּלֶךְ יַעֲקֹב חֲרָנָה, אלא מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם, דכשיצא משם פנה הודה, פנה זיוה, פנה הדרה

נאָר רש"י שטעלט זיך דאָך, – רש"י ברענגט דאָך [עס, און] ס'איז אַ מאמר חכמינו ז"ל, – לכאורה דער גאַנצער [לשון] **וַיֵּצֵא יַעֲקֹב אִיז 'איבעריג'**, [דהיה סגי לומר] וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה, [דכשומר] אַז ער איז געגאַנגען קיין חָרָן ווייסט מען אַודאי אַז ער איז 'אַרויס' געגאַנגען פון בְּאֵר שָׁבַע.

[נאָר פון דעם] אִיז געדרינגען [אַז] יציאת צדיק מן המקום עושה רושם, דער 'איבעריגער' **וַיֵּצֵא יַעֲקֹב** ווייזט אויף דעם. [ווייל] אויף דעם אַז ער איז 'געגאַנגען', דאָרף איך נישט האָבן קיין פסוק. [נאָר] ס'ווייזט אַז יציאת צדיק מן המקום איז עושה רושם, פְּנֵה הוֹדָה, פְּנֵה זִיּוּה, אַזוי ווי ער רעכנט אויס ווייטער.

ג

ואף שנשאר שם הצדיק יצחק, מ"מ אינו דומה כשיש בעיר שני צדיקים או רק צדיק אחד, כמבואר במדרש

[און] אַזוי ווי ס'שטייט שוין^א [בביאור הענין, אַז] ס'איז אַ חילוק [אם יש שם עוד צדיק, ולכן] כאַטשיג ס'איז דאָך געבליבן יצחק אבינו [בבְּאֵר שָׁבַע], איז אַלץ אַ חילוק [געווען ביציאת יעקב משם, ווייל] ס'איז דאָ מער [כח הקדושה פון] צוויי צדיקים ווי פון איין צדיק.

ד

ונראה לבאר עוד דגם ממשמעות הלשון "ויצא" יעקב, נשמע דרשה זו

א) [נאָר] מ'קאָן נאָך מַסְבִּיר זיין דאָס ענין, [להסביר עוד דיוק] וויאַזוי דאָס איז אַ הכרח פון דעם 'משמעות' הלשון^א **וַיֵּצֵא יַעֲקֹב**, אַז דאָס גייט אַרויף אויף יציאת צדיק מן המקום עושה רושם.

^א ברש"י (כח, י): וַיֵּצֵא. לא היה צריך לכתוב אלא וַיֵּלֶךְ יַעֲקֹב חֲרָנָה, ולמה הזכיר יציאתו. אלא מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם, שבזמן שהצדיק בעיר, הוא הוֹדָה הוא זִיּוּה הוא הִדְרָה. יצא משם, פְּנֵה הוֹדָה, פְּנֵה זִיּוּה, פְּנֵה הִדְרָה. וכן וַיֵּצֵא מִן הַמָּקוֹם המקום (רות א, ז) האמור בנעמי ורות.

^ב כבראשית רבה (סח, י): וַיֵּצֵא. וכי לא יצא משם אלא הוא, והרי כמה חֲמָרִים וכמה גְּמִלִים יצאו, וְאָתָּה אָמַר וַיֵּצֵא יַעֲקֹב. רבי עזריה בשם רבי יהודה בר סימון אמר, בזמן שהצדיק בעיר הוא זִיּוּה הוא הוֹדָה, יצא משם, פְּנֵה זִיּוּה, פְּנֵה הִדְרָה. ודכוותה (רות א, ז) וַיֵּצֵא מִן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיְתָה שָׁמָּה וגו' וַיֵּצֵא וכו'. נִיחָא, דְּתָמֵן לא היתה שם אלא אותה הצדקת בלבד [ושפיר יצא הווי וההדרן], אלא הכא דהווי [גם] יִצְחָק וְרִבְקָה [הלא נשאר צדיקים בעיר]. רבי עזריה בשם רבי סימון אמר, לא דומה זכותו של צדיק אחד לזכותו של שני צדיקים.

^ג בדברי הבראשית רבה דלעיל. ומביאו גם המזרחי על פירש"י.

^ד ולא רק מפאת "תור" הלשון.

ה
הקדמה להדרוש^ה

במדרשי חכ"ל ביארו הפסוק על דורות הגלות, וכמבואר במדרש,
כי כל עניני האבות היו פועל דמיוני לדורות העתידים

אין מדרשי חכמינו ז"ל איז דא א מדרש^ה, [רבי יהושע בן לוי] פתח [קריא בגלות, אז]
ס'איז א פועל דמיוני אויפן גלות. [וואס] ער איז 'אָוועקגעגאַנגען' און ער איז געווען
[בחזק לארץ בבית לבן].

טייטשט ער אויס די גאַנצע פרשה, די אַלע ענינים [שהיה אצל יעקב, בזה מרומז] די
אַלע מאָרעווע פונעם גלות, ביז צו דער גאָלד.

ו

ס'איז געווען א פועל דמיוני^ה, אַלע [מעשה האבות הקדושים].
ביי אברהם אבינו שטייט [אזוי אין מדרש^ה], [אויף דעם] וואָס ער איז געגאַנגען קיין
מִצְרַיִם. און די אַלע, יצחק אבינו [ויעקב]. ס'איז דאָך אַלעס א פועל דמיוני.
זיי האָבן 'אויסגעאַרבעט', דעם 'וועג' אויסגעטרעטן אויף שפעטער, פאַר די
שפעטערע דורות.
ס'איז פיל אַלע מדרשי חכמינו ז"ל מיט דעם^ט.

ז

הקדמה לקושיא ב-ג

במדרש: יעקב אמר אָשָׁא עֵינֵי אֵל "הֶהָרִים", אֵל "הַהָרִים", לְמַלְפָּנֵי וּלְמַעֲבָדֵי. מֵאֵין יָבֵא עֲזָרִי, אֲלֵעֲזֹר בִּשְׁעָה
שֶׁהֲלַךְ לְהַבִּיא אֶת רִבְקָה הִיּוּ בִּידוֹ כֹּל מִבְּאֵר אֲדוּנִי, וְאֵין אֵין בִּידִי לֹא נֹס אַחֵר וְלֹא צִמֵּד אַחֵר. חֲזוֹר וְאָמַר, לִית אָנָּה
מוֹכֵר כְּבָרִי מִן כְּרִי, אֵלָּא עֲזָרִי מֵעַם ה' עֲשֵׂה שְׂמִים וְאֶרֶץ. וְכֵן הוֹכַחטָ יַעֲקֹב ה' יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל רָע, מַעֲשֵׂי וּמַלְכָּן.
יִשְׁמֵר אֶת נַפְשְׁךָ, מִמֵּלָאךְ הַמּוֹת

נאָך איז דאָ א מדרש^ה, - ס'איז ידוע, [ווי] זיי ברענגען דאָך [בכמה ספרים], - וַיֵּצֵא
יַעֲקֹב, [רבי שמואל בר נחמן פתח] אָשָׁא עֵינֵי אֵל "הֶהָרִים", אֵל תְּקִרִי "הֶהָרִים" אֵלָּא
"הַהָרִים", לְמַלְפָּנֵי וּלְמַעֲבָדֵי^ה, די וואָס זיי האָבן מיך 'געלערנט'.

^ה עיין להלן באות קכ, קלב, קנב.

^י בבראשית רבה (סח, יא): רבי יהושע בן לוי פתח קריא בגלות [שמפרש הפסוק על ענין הגלות, דכל מה שאירע לאבות
סימן לבנים]. 'וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע, הִיךְ מִה דָּאָתָא אֲמַר (ירמיה טו, א) שְׁלַח מַעַל פָּנֵי וַיֵּצֵאוּ. וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה', הִיךְ מִה
דָּאָתָא אֲמַר (איכה א, יב) אֲשֶׁר הוֹגָה ה' בְּיוֹם חֲרוֹן אָפוּ. [עיינן שם עוד בהמשך כל פסוקי הפרשה, דכל מה שנאמר ביעקב
נאמר בזמן החורבן].

^י פירוש 'פעולה' שפועל הנביא עתה, שהיא 'דומה' להעתידות. ועי' מתקיים לפועל גם ענין הדומה לו בדור
העתיד. - וענין זה מבואר בדברי הרמב"ן פרשת לך (יב, ו): 'אומר לך כָּל תְּבִין אוֹתוֹ בְּכָל הַפְּרָשִׁיּוֹת הַבָּאוֹת
בְּעֵינֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, וְהוּא עֵינֵי גְדוֹל, הַזְכִּירוֹהוּ רַבּוּתוֹ בְּדֶרֶךְ קִצְרָה, וְאָמַר (תנחומא סימן ט) כֹּל מִה שֶׁאִירַע
לְאֲבוֹת סִימָן לְבָנִים, וְלֹכֵן יֵאָרִיכוּ הַכְּתוּבִים בְּסִיפּוֹר הַמַּסְעוֹת וְחִפְרִית הַבָּאוֹת וְשֶׁאֵר הַמִּקְרִים וְכוּ', וְכוּלָם בָּאִים
לְלַמֵּד עַל הָעֵתִיד, כִּי כִּשְׁר יבוא המַקְרָה לְנַבִּיא מְשַׁלֵּשֶׁת הַאֲבוֹת, יִתְבַּנּוּ מִמֶּנּוּ הַדָּבָר הַנִּגְזָר לְבֹא לְזִרְעוֹ. - וְדַע כִּי
כֹּל גְּזִירַת עִירִין, כֹּאשֶׁר תִּצָּא מִכָּה גְזִירָה אֵל 'פועל דמיון', תִּהְיֶה הַגְּזִירָה מִתְקִימַת עַל כָּל פָּנִים [=בכל אופן], וְלֹכֵן
יַעֲשׂוּ הַנְּבִיאִים 'מעשה' בְּנִבּוּאוֹת, כִּמְאֹמֶר יִרְמְיָהוּ שְׂצוּה לְכָרוּךְ (ירמ' נא, סג-סד) וְכוּ'. וּלְפִיכֵךְ הַחֲזִיק הַקַּב"ה אֶת
אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ, וְעָשָׂה לוֹ 'דמיונות' בְּכָל הָעֵתִיד לְהַעֲשׂוֹת בִּזְרָעוֹ, וְהָבֵן זֶה.

^ה בבראשית רבה (מ, ו): וְלֹאֲכָרֶם הִיטִיב בְּעִבְרָה וְהִי לוֹ צֶאֱן וּבָקָר וְגו' (יב, טו). רבי פנחס בשם רבי הושעיא רבה
אמר, אמר הקב"ה לאברהם אבינו, צא וכבוש את הדרך לפני בניך, אֵת מוֹצֵא כָּל מִה שְׂכָתוֹב בְּאַבְרָהָם כְּתִיב בְּבִינוּ
וְכוּ'. [ועיין שם עוד שחושב הפסוקים שנאמר באברהם, דהכל אירע בבניו בגלות ויצאת מצרים].

^ט כמובא בכמה דרושי רבינו שבפרשת ויצא ופרשת וישלח.

^י בבראשית רבה (סח, ב): רבי שמואל בר נחמן פתח, שִׁיר לְמַעֲלוֹת אָשָׁא עֵינֵי אֵל "הֶהָרִים" (תהלים קכא, א), אָשָׁא
עֵינֵי אֵל "הַהָרִים", לְמַלְפָּנֵי וּלְמַעֲבָדֵי. מֵאֵין יָבֵא עֲזָרִי (שם), אֲלֵעֲזֹר בִּשְׁעָה שֶׁהֲלַךְ לְהַבִּיא אֶת רִבְקָה מִה כְּתִיב

הוֹרִים שטייט. [און] ער באַגענוגט זיך נישט [דער מדרש, באומרו] הַהוֹרִים, [נאָר ער לייגט נאָך צי לְמִלְפָּנַי וּלְמַעַבְדֵּי, די וואָס זיי האָבן מיך 'געלערנט'. זיי ווערן דאָך אָנגערופן אַבּוֹת, [וואמרו חז"ל]² תַּלְמִידִים קרויים בָּנִים, און דער רב ווערט דאָך אָנגערופן אַב. [וכן בכאן] אַל הַהוֹרִים' טייטשט ער לְמִלְפָּנַי וּלְמַעַבְדֵּי.

ח

[וממשיך המדרש]: אליעזר עבד אברהם מה כתיב ביה, וְכָל טוֹב אֲדַנּוּ בְּיָדוֹ (כד, י), אַנִּי אֵין בְּיָדִי לֹא עֲמִיד וְלֹא נֶזֶם אַחַד, מֵאֵין יְבֵא עֲזָרִי, אֵיךְ הָאֵב [דאָך] נישט גאַרנישט. חֲזַר וְאָמַר לִית אָנָּא מוֹבִיד סְבָרִי מִן בְּרִיִּי³, עֲזָרִי מֵעַם ה' עוֹשֶׂה שְׁמִים וְאָרֶץ. דער בורא כל עולמים האָט אים געזאָגט, ה' יִשְׁמְרְךָ מֵעַשׂוֹ וּמִלִּכְן, יִשְׁמַר אֶת נַפְשְׁךָ מִמָּלְאָךְ הַמָּוֶת, דו האָסט דִּיך נישט וואָס צו פֶּאַרְכֻּטן. [עד כאן דברי המדרש].

ט

קושיא ב

וקשה וכי לרנע אחר לא היה ליעקב "בטחון" בחש"ת, עד שחזר ואמר לית אנא מוביד סברי מן בריי (ב) מילא פרעגן דאָך אַלע די קשיא, [וכי] ער האָט נישט געהאַט, 'קודם' האָט ער נישט געהאַט קיין בטחון [עד ששאל מאַן: יבא עֲזָרִי]? וּבִכֵּן [אז] ער האָט נישט, ער פֶּאַרמאַגט נישט, ער האָט נישט קיין פֶּאַרמעגן גאַרנישט, [איז וואָס]? ער האָט [מתחילה] נישט געהאַט קיין בטחון? [וירק] 'דערנאָך' האָט ער זיך מֵיִשֵּׁב געווען, ער האָט זיך מֵיִשֵּׁב געווען ער זאָל יאָ האָבן בטחון. ס'איז [דאָך אַוודאי] קיין איין רִגַע נישט געווען ביי יעקב אבינו, ער זאָל נישט האָבן קיין בטחון!

י

קושיא ג

גם צ"ב דהלא עיקר יראתו של יעקב היה להנצל מעשו ומלכך, שלא יהרגנו עשו, ושלא ילמד מדרכי לבן. ואם כן היה יראתו על קיום חייתו ונפשו, ולמה הוכיר בראנתו ענין כסף וזהב, שהוא לכאורה רק ענין מפל נגד זה (ג) אויסערדעם איז שווער צו פֶּאַרשטיין.

ביה, וַיִּקַּח הָעֶבֶד עֲשָׂרָה גְמָלִים וגו' (כד, י), ואני לא נזם אחד ולא צמיד אחד וכו'. רבי יהושע בן לוי אמר שילח עמו [יצחק כסף וזהב], אלא שעמד עֲשׂוֹ ונטלה ממנו. חזר ואמר, מָה אָנָּא מוֹבִיד סְבָרִי מִן בְּרִיִּי. חס ושלום לִית אָנָּא מוֹבִיד סְבָרִי מִן בְּרִיִּי, אלא עֲזָרִי מֵעַם ה', אַל יִתֵּן לְמוֹט רִגְלְךָ אֶל יְנוֹם שְׁמִרְךָ הַנֶּזֶם לֹא יְנוֹם וְלֹא יִישָׁן וגו' (תהלים שם, ג-ד). ה' יִשְׁמְרְךָ מִכָּל רָע (שם, ז), מֵעַשׂוֹ וּמִלִּכְן. יִשְׁמַר אֶת נַפְשְׁךָ (שם), מִמָּלְאָךְ הַמָּוֶת. ה' יִשְׁמַר 'צִאתְךָ' וּבּוֹאֶךָ (שם, ח), 'יִצְא' יַעֲקֹב. פִּירוּשׁ: לְמִלְפָּנַי וּלְעוֹשֵׁי. כלומר להתבונן וללמוד מן הורִי.

² בספרי פרשת ואתחנן (פסקא ט): 'וְשִׁנְתֶּם [בְּכִנְיָךְ] (ואתחנן ו, ז), אלו 'תלמידך'. וכן אתה מוצא בכל מקום שהתלמידים קרויים בנים, שנאמר (ראה יד, א) בָּנִים אַתֶּם לָהּ אֱלֹקִיכֶם. ואומר (מלכים ב' ב, ג) וַיֵּצְאוּ בְנֵי הַנְּבִיאִים, וכי בני הנביאים היו והלא תלמידים היו, אלא מכאן לתלמידים שהם קרויים בנים. וכן אתה מוצא בחזקיהו מלך יהודה שלימה כל התורה כולה לישראל וקראם בנים, שנאמר (דברי הימים ב' כט, יא) בְּנֵי עֲתָה אֵל תִּשְׁלּוּ. וכשם שהתלמידים קרויים בנים כך הרב קרוי אב, שנאמר (מלכים שם, יב) וְאֶלִישָׁע רָאָה וְהוּא מִצַּעֲק אָבִי אָבִי רַבֵּךְ יִשְׂרָאֵל וּפְרָשִׁיו וְלֹא רָאָהוּ עוֹד, ואומר (שם יג, יד) וְאֶלִישָׁע חָלָה אֶת חֲלָיו אֲשֶׁר מוֹת בּוֹ וַיֵּרֶד אֵלָיו יוֹאֵשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיִּכֶּן עַל פָּנָיו וַיֹּאמֶר אָבִי אָבִי. - [והובא זה ברש"י ואתחנן (שם)].

ובגמרא סנהדרין (טז): כל המלמד בן חבירו תורה, מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו, שנאמר (במדבר ג, א) וְאֵלֶּה תוֹלְדֹת אֶהְרֹן וּמִשֶּׁה, וכתוב (שם, ב) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי אֶהְרֹן: [פירש"י: ומפרש בְּתָרִיה בְּנֵי אֶהְרֹן, ולא הוזכרו בני משה שם], לומר לך אהרן ילד ומשה למד, לפיכך נקראו על שמו. - [והובא זה ברש"י במדבר (שם)].

³ פירוש: אין אני אובד תקותי מן בוראי.

ער איז געגאנגען אזא 'שווער ביטער גלות' צו לִבְיָן, ער האָט דאָך געוואוסט 'וואו אַהין' ער גייט, ער האָט דאָך אים געקענט. נאָך" די מוטער רבקה אמינו, נאָך די מוטער אין דאָך אנטלאָפן פון דאָרטן, [וכדכתיב (חיי כד, נח) וַתֵּאמֶר אֵלָף, ופירש"י] אַלף [מעצמי], אפילו אם אינכם רוצים.

ער האָט זיך דאָך געפֿאַרכטן מַעֲשֵׂוּ וּמְלִכָּן^ט, [און] מ'האָט דאָך אים דאָ מבטיח געווען [אויף 'דעם'], ווי ער זאָגט ווייטער (כח, כא) וְשִׁבְתִּי בְשָׁלוֹם, [ופירש"י] אַז איך וועל צוריק קומען מִבֵּית לִבְיָן שָׁלֹם מן החטא, שלא אלמד מדרכי לבן.

ער האָט דאָך געוואוסט [אין] וואָס ער גייט דאָ [אריין].

[און] פלוצים האָט ער זיך נישט געזאָרגט גאָרנישט נאָר אויף 'געלט'?

וויאָזוי איז דאָס? ס'מוז דאָך האָבן [א הסבר], ברויך מען דאָך פֿאַרשטיין דאָס גאַנצע [ענין, מה שדאג יעקב על כי אין בידו לא צמיד ולא נזם].

יא

קושיא ד - מתוך הדרוש

(ד) [גם צ"ב מה שמסיים המדרש, ה' וְשִׁמְרָה מַעֲשֵׂוּ וּלְכָן, וְשִׁמְרָה מַעֲשֵׂוּ "מִמְלֶאךָ הַמוֹת". דמה שייך לכאן ענין השמירה ממלאך המות].
[התירוץ בדברי רבינו באות קיד, ובאות קטו-קיש]

כז

קושיות ודקדוקים בענין האָבן על פי הפֿאַר

במדרש במיא כמה רשות בענינים שונים הנרמזים בפסוקים אלו

ווייטער [בהמשך הפרשה] איז דאָ אַ מדרש^ט [אויפן פסוק] וַיֵּרָא וְהָנָה בָּאֵר בְּשִׁדָּה [וְהָנָה שָׁם] שְׁלֹשָׁה עֲדָרֵי צֹאן רֹבְצִים וגו', וְנֶאֱסַפּוּ שָׁמָּה כָּל הָעֲדָרִים וּגְלָלוּ אֶת הָאָבִן מֵעַל פִּי הַבָּאֵר, שטייט נאָכדעם וְהִשִּׁיבוּ אֶת הָאָבִן עַל פִּי הַבָּאֵר לְמִקְמָה.

"פירוש: עוד, וכבר. וסגנון הדברים: די מוטער איז דאָך נאָך געהאָט אנטלאָפן פון דאָרטן.

^ט וכמו שפירש רש"י (כח, טו): וְהָנָה אֲנִכִּי עִמָּךְ. לפי שהיה ירא מַעֲשֵׂוּ וּמְלִכָּן.

^ט בבראשית רבה (ע, ח): וַיֵּרָא וְהָנָה בָּאֵר בְּשִׁדָּה, זו הבאר [שבמדבר], וְהָנָה שְׁלֹשָׁה עֲדָרֵי צֹאן, משה ואהרן ומרים וכו'.

דבר אחר וְהָנָה בָּאֵר בְּשִׁדָּה, זו ציון, וְהָנָה שְׁלֹשָׁה עֲדָרֵי צֹאן, אלו שלשה רגלים, פי מן הבאר ההיא יִשְׁקוּ, שמשם היו שואבים רוח הקודש, וְהָאָבִן גְּדֻלָּה, זו שמחת בית השואבה וכו'.

דבר אחר וַיֵּרָא וְהָנָה בָּאֵר בְּשִׁדָּה, זו ציון וְהָנָה שְׁלֹשָׁה עֲדָרֵי צֹאן, אלו שלשה בתי דינים וכו' אחד בהר הבית ואחד בפתח העזרה ואחד בלשכת הגזית, פי מן הבאר ההיא וגו', שמשם היו שומעין את הדין, וְהָאָבִן גְּדֻלָּה, זה בית דין הגדול בלשכת הגזית, וְנֶאֱסַפּוּ שָׁמָּה כָּל הָעֲדָרִים, אלו בתי דינים שבארץ ישראל, וּגְלָלוּ אֶת הָאָבִן, שמשם היו שומעין את הדין. וְהִשִּׁיבוּ אֶת הָאָבִן, שהיו נושאים ונותנים בדין עד שמעמידין אותו על בוריו.

דבר אחר, וְהָנָה שְׁלֹשָׁה עֲדָרֵי צֹאן וַיֵּרָא וְהָנָה בָּאֵר, זו ציון. וְהָנָה שָׁם שְׁלֹשָׁה עֲדָרֵי צֹאן, אלו שלשה מלכיות ראשונות וכו'. וְנֶאֱסַפּוּ שָׁמָּה כָּל הָעֲדָרִים, זו מלכות רומי שהיא מִקְתַּבַּת טִירוּנִיָּה מכל אומות העולם. וּגְלָלוּ אֶת הָאָבִן, שהעשירי [האומות] מן ההקדשות הצפונות בלשכות. וְהִשִּׁיבוּ אֶת הָאָבִן עַל פִּי הַבָּאֵר לְמִקְמָה, לעתיד לבא זכות אבות עומדת.

דבר אחר, וְהָנָה בָּאֵר בְּשִׁדָּה זו סנהדרין. וְהָנָה שָׁם שְׁלֹשָׁה עֲדָרֵי צֹאן, אלו שלשה שורות של תלמידי חכמים שהם יושבים לפנייהם. פי מן הבאר ההיא יִשְׁקוּ הָעֲדָרִים, שמשם היו שומעין את ההלכה וכו'. וְהִשִּׁיבוּ אֶת הָאָבִן עַל פִּי הַבָּאֵר, שהיו נושאים ונותנים בהלכה עד שמעמידים אותה על בוריה.

דבר אחר, וַיֵּרָא וְהָנָה בָּאֵר בְּשִׁדָּה, זה בית הכנסת. וְהָנָה שָׁם שְׁלֹשָׁה עֲדָרֵי צֹאן, אלו שלשה קרואים [הנקראים לספר תורה בימות החול (מתנות כהונה)]. פי מן הבאר וגו', שמשם היו שומעים את התורה. וְהָאָבִן גְּדֻלָּה, זה יצר הרע. וְנֶאֱסַפּוּ שָׁמָּה כָּל הָעֲדָרִים, זה הציבור. וּגְלָלוּ אֶת הָאָבִן [זה יצר הרע], שמשם היו שומעין את התורה [ובזה נגלל ונדחה היצר הרע], כמו שאמרו חז"ל אי איל מוטב ואם לאו יעסוק בתורה, ובעקידה (שע"כ) גורם "כששומעין את התורה יצה"ר מתגלגל ומתפוצץ" (מתנות כהונה). וְהִשִּׁיבוּ אֶת הָאָבִן וגו', שכיבו שָׁמָּה "יוצאים" להם, יצר הרע חוזר למקומו.

[איז] אין מדרש שטייט אויף דעם אַסאַך ענינים, ס'איז דאָך אַלעס געגאַנגען על שם העתיד.

כח

ער רעכנט אויס [וְהָיָה בָּאֵר, זוּ] צײַן, ווען ס'איז געשטאַנען [דער בית המקדש], און ווען [ס'איז געווען] דאָס חורבן [וְנִאָסְפוּ שָׁמָּה כָּל הָעֲדָרִים, זוּ מַלְכוּת רומי]. און ס'איז געווען וְהִשְׁבִּיבוּ אֶת הָאֶבֶן [לְמַקְמָה], מ'האַט צוריק געשטעלט, [לעתיד לבא זכות אבות עומדת].
[וְעוֹד דְּרָשׁוּ שֶׁם, וְהָיָה בָּאֵר בְּשָׂדֶה, זוּ] סנהדרין, זיי זענען געזעסן און זיי האָבן מִבָּאָר געווען הַלְכוֹת. וְהִשְׁבִּיבוּ אֶת הָאֶבֶן, זיי האָבן אַלעס מִבָּאָר געווען און 'געשטעלט אויפן פלאץ'.

כט

ואחד מהדרשות הוא דבאר בשדה רומו על בית הכנסת, והשלשה עדריו צאן רומו על השלשה קרואים בשעת קריאת התורה, והאבן גדולה רומו על היצר הרע, ושע"י קריאת התורה וגללו את האבן זה היצר הרע. ומסים, דכשיוצאים מבית הכנסת חזר יצר הרע למקומו, ועל זה רומז הפסוק וְהִשְׁבִּיבוּ אֶת הָאֶבֶן על פי הבאר לְמַקְמָה דערנאָך זאָגט ער נאָך אַ זאָך :
וְהָיָה בָּאֵר בְּשָׂדֶה, זה בית הכנסת, און זה באַרג סיני, כמה דרשות.
וְנִאָסְפוּ כָּל הָעֲדָרִים, מ'איז צוזאַמגעקומען די קרואים, מ'האַט געליינט שלשה קרואים [בקריאת התורה בבית הכנסת. פי מן הבאר הִיא יִשְׁקוּ הָעֲדָרִים, שמשם שומעים את התורה. וְהָאֶבֶן גְּדֹלָה, זה יצר הרע] מ'האַט דעם יִצָר הָרַע ממתיק געווען מיט די [שלשה] קרואים.
דערנאָך איז יוצאים מבית הכנסת, מ'גייט אַרויס פונעם בית המדרש, חזר יצר הרע למקומו, [ועל זה רומז הכתוב] וְהִשְׁבִּיבוּ אֶת הָאֶבֶן על פי הבאר לְמַקְמָה.

ל

קושיא ט

וקשה דלכאורה בדרש הלזה נמצא דמה שמסים וְהִשְׁבִּיבוּ אֶת הָאֶבֶן לְמַקְמָה, לא נדרש לטובה כמו בשאר הדרשות, וגם יותמה דאם כן מה הועילו בזה שנגלל ונחדה היצר הרע בהיותם בבית המדרש, אם לאחר מכן חזר יצר הרע למקומו
(ט) נו [לכאורה קשה], ביז היצט האָט ער אַלץ גע'ד'רש'נט דעם וְהִשְׁבִּיבוּ אֶת הָאֶבֶן, אַלץ [אויף] "לטובה". די אַלע דרשות וואָס ער זאָגט, אַלץ איז אַז מ'האַט עס דורכגעבראַכן [לטובה, להבין ההלכה, או הגאולה ובנין המקדש דלעתיד. און] פלוצים דאָ [בדרש] זה גיט ער עפעס אַ שטעל אַראָפּ, עפעס אַ 'פאַרקערטע מעשה', אַז דער וְהִשְׁבִּיבוּ אֶת הָאֶבֶן [קאי על חזרת יצר הרע, דמשמע כי ח"ו] די גאַנצע אַרבעט איז [געווען] בְּחִנָּם ?
[ואם כן יותמה] וואָס האָט מען דאָ געוויזן [מיט דעם] ?
[ער זאָגט] מ'איז געווען אין בית המדרש און מ'האַט געליינט, [וגללו אֶת הָאֶבֶן] איז 'אויס' יִצָר הָרַע. [און ווען] מ'גייט זיך אַהיים, איז צוריק דער יִצָר הָרַע.
נו וואָס, וואָס האָט מען דאָ אויפגעטון ? [אַז] דער יִצָר הָרַע איז צוריק, ער איז צוריק למקומו. וואָס איז דאָס ? צוריק אויפן פלאַץ ? [כרמז הכתוב] וְהִשְׁבִּיבוּ אֶת הָאֶבֶן [על פי הבאר] לְמַקְמָה'.

רבי יוחנן פתר לה בסיני. וַיָּרָא וְהָיָה בָּאֵר, זה סיני. והנה שם שלשה, כהנים לויים וישראלים. פי מן הבאר הִיא, שמשם שמעו עשרת הדברות. וְהָאֶבֶן גְּדֹלָה, זו שכניה וכו'. וְהִשְׁבִּיבוּ אֶת הָאֶבֶן, אַתֶּם רִאֲיִתֶּם כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבְרַתִּי וְגו' (יתרו כ, יח) [שחזרה הכנינה למקומה השמים].

לא

הקדמה לישוב הקישינא

הקדמה לישוב קושיא א, וקושיא ט

בביאור הגמרא ברכות: כיון דמקדמי ומחשבי לבי בנשאתא

לאמיר זען.

איך וועל דא נאכזאגן קודם [מה שאמרתי בפרשת תולדות], כ'וועל זאגן א דיבור וואס איך האב פונקט געזאגט 'היינט אכט טאג', ביי דער געלעגנהייט פון כולל [שומרי החומות].

איך וועל דא זאגן בקיצור, אינדערמיט וואס כ'האב געזאגט אויף א מאמר חז"ל, וואס ס'גיהער דערצו, [צו] דא אהער.

לב

בגמרא: רבי יוחנן תמה כששמע שיש זקנים בבבל, דהלא כתיב למען ירבו ימיהם "על האדמה", דמשמע רק בארץ ישראל. וכיון דשמע דהם מקדמי ומחשבי לבי בנשאתא, אמר היינו דאהני להו שהאריכו ימים אף בחוץ לארץ

איך האב מיך געשטעלט אויף די גמרא.

די גמרא זאגט^ט, רבי יוחנן האט געהערט^ט ס'איז דא 'סבי' בבבל. תמה, ער האט זיך געוואונדערט, [והלא] למען ירבו ימיהם "על האדמה" [כתיב (עקב יא, כא), אבל בחוץ לארץ].

[ווען] ער האט אבער געהערט [אז] זיי זענען מקדמי ומחשבי זיי גייען 'צופרי' און 'אויפדערנאכט' לבית הכנסת, [האט ער געזאגט] היינו דאהני להו! [שבזכות זה האריכו ימים גם בחוץ לארץ].

לג

קושיא בגמרא ברכות

הלא גם מעיקרא ידע רבי יוחנן שיש בתי מדרשות והרבה זכותים בבבל, אלא שעם כל זאת תמה דסוף סוף על האדמה כתיב ולא בחוץ לארץ, ואם כן כמה נתיישב לו תמידה זו כמה דמקדמי ומחשבי לבית הכנסת

פרעגן דאך אלע מפרשים, נו האט ער דען [מעיקרא] געקלערט [אז] ס'איז נישטא קיין זכותים אין בבל? ס'איז עפעס געווען [ריק מזכותים]? ס'איז דאך געווען לעולם די תנאים ואמוראים וואס ס'איז געווען אין בבל, [און] ס'איז געווען דארט בתי מדרשים [וואו] מ'איז געזעסן און געלערנט. איז עפעס א הוה אמינא בעולם אז ס'איז נישטא קיין זכותים?!

די קשיא [מה שתמה רבי יוחנן] איז דאך נאך געווען [ווייל] ס'שטייט דעך 'דאך' נאך "על האדמה", [אויף] דעס גרויסע אריכות ימים שטייט על האדמה, און ס'איז 'דאך' נישט על האדמה [לאותם שהם בבבל].

^י במסיבה להחזקת כולל שומרי החומות ביום א' תולדות תשכ"ז (לשון קדשו קונטרס מא, אות יא-כד).

^י בגמרא ברכות (ח.): אמרו ליה לרבי יוחנן איכא סבי בבבל, תמה ואמר, למען ירבו ימיהם וימי בנייהם "על האדמה" כתיב, אבל בחוצה לארץ לא. כיון דאמרי ליה מקדמי ומחשבי לבי בנשאתא [פירש"י: מקדמי, שחרית. מחשבי, ערבית. כלומר, מאריכין בבית הכנסת], אמר היינו דאהני להו, כדאמר רבי יהושע בן לוי לבניה, קדימו וחשיכו ועיילו לבי בנשאתא כי היכי דתורכו חי.

^ט רבי יוחנן היה דר בארץ ישראל, ולכן ידע רק מפי השמועה מה שנעשה בבבל.

[ואם כן] נו וואָס האָט מען אים געענטפערט אַז זיי זענען מַקְדָּמִי וּמַחֲשָׁכִי לְבִי כְּנִישָׁתָא. ס'איז טאַקע אַ גרויסער זכות, אָבער ס'איז דאָך אָבער 'דאָך' נישט על הָאָדָמָה. די קשיא [על הָאָדָמָה כתיב] איז דאָך ווייטער קשה.

לד

תירוץ מהרש"א ושל"ה - בביאור הנמרא דברכות

כיון דבתי כנסיות ובתי מדרשות עתידין לקבע בארץ ישראל, על כן יש להם גם עכשיו זכותא דארץ ישראל "על שם העתיד", וממילא כיון דמקדמי ומחשכי לבי כנישתא נקרא שהם גם כן "על האדמה"

מילא איז דאָך ידוע [מה שמתרצים על זה] דער מהרש"א^א און דער של"ה הקדושכא, און אַלע, די מפרשים אַלע^ב.

ווייל עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות [שבחו"ל] לקבוע בארץ ישראל^כ, [איבערדעם] "על שם העתיד", אַז מ'קומט און מ'גייט אין בית המדרש, איז מען דאָך על שם העתיד איז מען אַזוי ווי אין ארץ ישראל, הייסט עס שוין על שם העתיד על הָאָדָמָה.

[ונתא שפיר דתמיהתו היה שצריך לזה דוקא זכות ארץ ישראל, וזה נתיישב לו כששמע דמקדמי ומחשכי לבי כנישתא, דע"ז נמצא דגם להם יש זכותא דארץ ישראל, על שם העתיד].

אַזוי ברענגען די מפרשים.

לה

קושית הרי"ף בעין יעקב - על תירוץ הנוכח

למה נקט דוקא "מקדמים ומחשכים", והלא גם הלומד בשאר זמנים בביהמ"ד, יש לו הזכות במה שעתיד לקבע בארץ ישראל נאָר דאָ האָב איך געזאָגט, שטעלט זיך אויף דעם דער רי"ף אין עין יעקב^כ, ער ברענגט, - ער האָט נישט געזען דעם מהרש"א^כ, - זאָגט ער, בְּיָמֵי חֲרָפְיָךְ הָאָב איך געהערט 'דעם' פֿשֶׁט [הנוכח].

^כ במהרש"א ברכות שם (בחידישי אגרות, ד"ה הנוגעים): יש לפרש על פי מה שאמרו בפרק בני העיר (מגילה כט.) עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל וכו', דאותן בתי כנסיות שבבבל גם הם יהיו מכלל ארץ ישראל, שיקבעו שם לעתיד וכו'. ומייתי עלה איכא סבי בבבל, תמה למען וגו' על האדמה וגו', ומסיק דאהנו להו דקדימו וחשיכו כו', דהיינו טעמא, דבי כנישתא דבבבל הוה להו כאילו הם על האדמה, שהרי יקבע לעתיד שם בארץ ישראל.

^{כא} בשל"ה הק' (מסכת תמיד, נר מצוה אות יג, הגה ב): בענין אקדומי וחשוכי, שאמר היינו דאהני להו. קשה מה תירץ, הלא הפסוק אמר "על האדמה", דמשמע בארץ דוקא. דבר זה מתורץ על דרך מה שאמרו רבותינו ז"ל עתידין שיקבעו בתי כנסיות שבחוץ לארץ בארץ ישראל כו', נמצא שהעומד בבית הכנסת כעומד בארץ ישראל.

^{כב} ומהם בכלי יקר (סוף עקב), בעשרה מאמרות להרמ"ע (אם כל חי, ח"ב סימן ח), ועמק המלך (שער א, פרק א).

^{כג} בגמרא מגילה (כט.): תניא, רבי אלעזר הקפר אומר, עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל, שנאמר (ירמ' מו, יח) כִּי תִבְּרֹךְ בְּהָרִים וּכְכַמֶּל בְּיָם יְבוֹא, והלא דברים קל וחומר, ומה תבֹרַךְ וְכַמֶּל שלא באו אלא לפי שעה ללמוד תורה, נקבעים בארץ ישראל, בתי כנסיות ובתי מדרשות שקורין ומרביצין בהן תורה, על אחת כמה וכמה.

^{כד} בפ"י הרי"ף בעין יעקב (ברכות שם): איכא סבי בבבל. וקשה טובא דהיכי מתורץ לה מאי דכתיב על הָאָדָמָה אבל בחוצה לארץ לא. ובְּיָמֵי חֲרָפִי שמעתי בזה עם מאמר חכמינו ז"ל שעתידיים כל בתי כנסיות ובתי מדרשות להיות נקבעים בארץ ישראל, ולהכי נִיחָא, דכיון דמקדמי בבי כנישתא הוו להו יושבים על הָאָדָמָה בארץ ישראל. ואין דברים אלו מחוורים אצלי, דאם כן למה הוצרכו "לקדומי וחשוכי", דמספיק להם היותם מתפללים בבית הכנסת [בשעת התפלה לבד] דהוה להו כיושבים בארץ ישראל. ועוד קשה דהרי גם "בתי מדרשות" עתידיים להיות בארץ ישראל, וכיון שבבני בבל עוסקים בתורה, הא אהני להו למחשב להו יושבים על האדמה [ולמה אמר דמקדמי ומחשכי "לבי כנישתא" דוקא, שהוא בית הכנסת מקום התפלה]. [ועיין שם שהקשה עוד כמה קושיות, ועל כן מבאר הגמרא באופן אחר עיי"ש].

^{כה} הרי"ף [נא הריא"ף] על עין יעקב נתחבר לראשונה בשם ספר מאור עינים על ידי הגאון רבי יאשיה ב"ר יוסף פינטו [חתונו של הרה"ק רבי שמואל בן רבי חיים וויטאל זלה"ה, וממלא מקומו של מהרש"י ברכנות עיר דמשק], וחיבורו

אָבער ער ווענדט אים אָפּ, [אַז] ס'איז נישט קיין פֿשט. [ווייל לויט דעם] העצט די גמרא געדארפט צו זאָגן בקיצור אַז "זיי גייען אין בית המדרש", מ'גייט "לערנען". וואָס איז דער "מקדמי ומחשבי", וואָס איז דאָס גיווענדט [דייקא בהשכמת הבוקר ובהארכת הערב]. אַז ער זאָגט על שם העתיד, וואָס איז אַ נפקא מינה צי מקדמי ומחשבי [בבוקר ובערב] צי מ'גייט אינמיטן טאָג, וואָס איז אַ נפקא מינה. [איבערדעם זאָגט ער], קאָן נישט זיין אַז 'דאָס' זאָל זיין דער פֿשט. דער רי"ף מאַכט עס אַוועק. און ער זוכט, ער גייט מיט אַן אַנדערן פֿשט.

לו

הקדמה לשוב הקושיא בגמרא דברכות - לדרבינו

בגמרא כתובות: אָהר הנוֹלֵד בָּהּ, וְאָהר הַמַּצֵּפָה לְרֵאוּתָהּ. כִּי "בני חזין לארץ" המצפים לראות ציון בבנינה, זכותם שוה אל הזכות של "בני ארץ ישראל" שנוֹלְדוּ ודרוּ בה

האָב איך 'יענע וואָך' געזאָגט, [אַז] אפשר [קען זיין אַן אַנדער פֿשט. באופן דלא רק על שם העתיד נקרא כן, אלא גם מצד עכשיו נחשב כיושבים "על האדמה", וגם הוא באופן שלא יוקשה בזה קושיית הרי"ף למה נקט "מקדמי ומחשבי"].

לו

[דהנה] די גמרא זאָגט אין כתובות¹, [דהפסוק] וְלִצְיוֹן יֵאמֶר אִישׁ וְאִישׁ יֵלֵד בָּהּ פה, ס'גייט ארויף אויף לעתיד, [אַז] די אַלע וואָס זענען נולֵדים בְּצִיּוֹן וועט מען

על מסכת ברכות נדפס לראשונה באמסטערדאם שנת ת"ג. והגם שהספר "חידושי אגדות" מהרש"א נדפס מקודם לזה קצת [חלק א' בלובלין שפ"ו, חלק ב' בקראקא שצ"ב], אבל מאחר שהריא"ף היה דר בארץ ישראל ובדמשק, ברור שלא הגיע הספר לידו. ובפרט ששמע פירוש זה עוד "בימי חורפו", שהוא הרבה קודם הדפסת החידושי אגדות למהרש"א.

[ויעיין בספר יחסין השלם (בנוספות שבסוף הספר) וז"ל: ר' יאשיה פינטו חכם גדול מהולל בתורה וחוקר נפלא, חיבר פירוש על אגדות עין יעקב בשם רי"ף, וספר כסף נבחר, נפטר בשנת שפ"ח, עכ"ל. אולם לכאורה אין זה נכון, כי בספר מקור חיים על התורה (לר"ש וויטאל חתנו של הרי"ף, דף פא.) בפרשת פקודי דרוש ה', כתב שם הספד שנשא ככלות השנה של פטירת חמיו באדר שנת ת"ט, וא"כ מוכח שנפטר בחודש אדר שנת ת"ח].

¹ פירוש: בימי נעורי. והוא מלשון הפסוק באיוב (כט, ד).

² בגמרא כתובות (עה): וְלִצְיוֹן יֵאמֶר אִישׁ וְאִישׁ יֵלֵד בָּהּ וְהוּא יְכַוְנָה עֲלֵיוֹן [פירשי: לעתיד לבא כשיתקיים מקרא שכתוב (ישעי' סו, כ) וְהִבִּיאוּ אֶת כָּל אֲחֵיכֶם מִכָּל הַגּוֹיִם מִנְחָה לָהּ וגו' כל מקום שימצאו שם "ישראל" יאמרו העמים זהו "מבני ציון", זה "ילד בָּהּ", נביאנו שם. וְלִצְיוֹן, כמו וְיִשְׁאָלוּ אֲנֹשִׁי הַמָּקוֹם לְאֶשְׁתּוֹ (תולדות כו, ז), על אשתו]. אמר רבי מיישא בר בריה דרבי יהושע בן לוי, אחד הנוֹלֵד בָּהּ ואחד המַצֵּפָה לְרֵאוּתָהּ. [איש איש יתירא קא דריש, אחד הנוֹלֵד בָּהּ ואחד המַצֵּפָה לְרֵאוּתָהּ יקרא מְבַנֶּה וְהִבִּיאוּ אֶת כָּל אֲחֵיכֶם מִכָּל הַגּוֹיִם מִנְחָה לָהּ וגו'].

ויעיין עוד בלשון רש"י בתהלים שם (מזמור פז) שמפרש כל המזמור באופן זה. שאמר שם הכתוב: נִכְבְּדוֹת מְדַבֵּר בָּךְ עֵיר הָאֱלֹקִים סֵלָה. אֲזַכִּיר רַחֵם וּבָבֶל לִדְעִי הִנֵּה פִלְשֶׁת וְצֹר עִם כּוֹשׁ זֶה יֵלֵד שָׁם. וְלִצְיוֹן יֵאמֶר אִישׁ וְאִישׁ יֵלֵד בָּהּ וְהוּא יְכַוְנָה עֲלֵיוֹן. ה' יִסְפֹּר בְּכָתוּב עֲמִים זֶה יֵלֵד שָׁם סֵלָה:

ופירש רש"י: נִכְבְּדוֹת מְדַבֵּר בָּךְ. אֶת יְרוּשָׁלַיִם, דברי כבוד נדברו בך מפי הקב"ה, ומהו הן הנכבדות, שאֶת עֵיר הָאֱלֹקִים סֵלָה: אֲזַכִּיר רַחֵם וּבָבֶל לִדְעִי. עוד זאת דיבר עליך, אֲזַכִּיר אֶת 'מצרים' ואת 'בבל' על יודעי, להביא מנחה, כענין שנאמר וְהִבִּיאוּ אֶת כָּל אֲחֵיכֶם מִכָּל הַגּוֹיִם מִנְחָה לָהּ: הִנֵּה פִלְשֶׁת וְצֹר עִם כּוֹשׁ. גַּם הֵם כְּמִצְרַיִם וּבָבֶל יִתְנוּ לֵב לִבְקֹשׁ וּלְזַכֹּר אֶת כָּל אֶחָד ואחד: זֶה יֵלֵד שָׁם. זה היה ממשפחות הנוֹלֵדים בְּצִיּוֹן, כענין שנאמר (ישעיה כו, יב) וְאַתֶּם תִּלְקְטוּ לְאָחָד אֶחָד: וְלִצְיוֹן יֵאמֶר אִישׁ וְאִישׁ יֵלֵד בָּהּ. וכשיביאום מנחה לה' בְּצִיּוֹן, יֵאמֶר להם על כל אחד ואחד זה מאותם שגלו ממך ומתולדותיהם: וְהוּא יְכַוְנָה עֲלֵיוֹן. והקב"ה יכוננה למעלה מכל העיירות: ה' יִסְפֹּר בְּכָתוּב עֲמִים וגו'. מקרא מסורס זה, וסלה האמור לסופו מוסב כלפי ראשו. ה' יִסְפֹּר בְּכָתוּב עֲמִים סֵלָה, כלומר לעתיד כשיכתוב הקב"ה האומות העולם לדראון ימנה את ישראל הנבלעים בתוכם ואת הגאונים ביניהם ויוציאם מתוכם, ויאמר זֶה יֵלֵד מאותם של ציון ויברור אותם לו, וזה שאמר ישעיה (סו, כא) וְגַם מִהֶם אֶקַּח לְכַהֲנֵי לִלְוִיִּם [אמר ה', פירוש] מִן הַגּוֹיִם הַמְּבִאִים אוֹתָם מִנְחָה אֶתְּ הַנְּבִלִים בְּתוֹכָם ויהיה בהם כהנים ולוים שאינם נְקִרִים, וְלָפְנֵי גִלּוּיָם הֵם, אמר ה', והיכן אמר (נצבים כט, כה) הַנִּסְתַּרְתָּ לָהּ אֱלֹקֵינוּ.

ברענגען [האומות] א מַתָּנָה פֿאַרן מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ, [די וואָס] זיי זענען נולד בִּצְיוֹן, וועלן אלע זיין אין חשבון.

זאָגט די גמרא: אַחַד הַנוֹלָד בָּהּ, וְאַחַד הַמְּצֻפָּה לְרֵאוּתָהּ. אפילו ער איז נישט געבוירן [דאָרט, און] ער איז נישט אין ארץ ישראל, [אַבער] אַז ער איז מְצֻפָּה לְרֵאוּתָהּ, האָט ער דעם זעלבן זְכוּת^כ ווי דער וואָס ער איז געבוירן אין ארץ ישראל. אזוי זאָגט די גמרא בפירוש.

זאָגט רש"י: ס'איז געדרינגען פֿונעם יתור [לשון הכתוב] "אִישׁ וְאִישׁ" [ילד בָּהּ].

לח

והסבר בזה יש לומר, ע"פ דברי הרמב"ן בביאור ענין עירובי תחומין, דמועיל אף למ"ד תחומין דאורייתא. כי במקום שאדם חושב, נחשב כאילו הוא ממש שם, וכיון שדעתו של אדם על פתו, נחשב ע"י הנחת פת או שאר דבר מאכל, כאילו קנה שם שביבתו

[און] איך האָב געזאָגט אַ שטיקל הֶסֶבֶר דערצו, מיט דעם רמב"ן וואָס ס'איז ידוע, - איך זאָג אַסאַך מאל דעם רמב"ן, ס'איז עפעס אַ פֿלאַ פון אַן ענין, - וואָס דער רמב"ן זאָגט^כ [לבאר האַ דקשה דלכאורה] וויאָזוי נוצט אַן עירוב [תחומין]?

די תּוֹרָה הִקְדוּשָׁה האָט געזאָגט אַז מ'טאָר נישט גיין [יותר מאַלפּים אַמָּה, כדכתיב (בשלח טז, כט) אַל יֵצֵא אִישׁ מִמֶּקְמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי]. און אַז איך לייג אַראָפּ דאָרט אַ שטיקל ברויט [וכדומה איזוה דבר מאכל לסוף אלפים אמה] מעג איך שוין יאָ גיין [מער, אף שאין שם מקומו]?

מילא ווען ס'איז דרבנן, [לויט] דער וואָס ער לערנט תחומין דרבנן^ל [וקרא דאל יצא וגו' אסמכתא בעלמא היא], איז הֵם אָמְרוּ וְהֵם אָמְרוּ, [כי הֵם אָמְרוּ איסור תחומין, וְהֵם אָמְרוּ דבהנחת פת או שאר דבר מאכל משתנה מקום תחומין]. דער וואָס לערנט אָבער תחומין דאורייתא, נו וויאָזוי האָט מען געקאָנט מאַכן אַ תְּקֵנָה [פון הנחת פת או מאכל לעירוב תחומין] אויף עוֹקֵר זיין [א דאורייתא] "בְּקוֹם וְעֵשָׂה"^{לא}.

זאָגט ער אַ סְבָרָא, [וויבאלד] אַז איך לייג דאָרט אַן עירוב של [דבר מאכל, איז] דעתו

^כ עיין להלן באות מד.

^כ בחידושי הרמב"ן (עירובין יז:): ויש לתמוה לדברי רבי עקיבא כיון דאלפים אמה מן התורה הם, היאך עירוב מועיל לילך יותר, והרי העירוב הזה מועיל לענין של דבריהם, והוא דומה לעירובי תבשילין ולעירובי חצרות שהוא מדבריהם. ובודאי שהמערב "ברגליו" אפשר שהוא מן התורה, לפי שהוא קונה בין השמשות שביבתו במקום רגליו, וכאן הוא מקומו וכאן הוא עירובו, אלא "עירוב הפת" איך מועיל מן התורה, ומהיכן למד רבי עקיבא היתר עירוב להקל על דברי תורה. ובודאי שלא היה רבי עקיבא חולק בעירוב, כדתנן רבי עקיבא אומר אין לו ממקום עירובו אלא אלפים אמה, אמר רבי עקיבא אי אתם מודים לי בנותן עירובו במערה שאין לו ממקום עירובו אלא אלפים אמה כו', בפרק כיצד מעברין (עירובין סא). ורבי מאיר נמי סבר לה כותיה בתחומין דאורייתא ומודה בעירוב פת, כדתנן (שם לה). תרומה ונטמאת משחשיכה רבי יהודה ורבי מאיר אומרים הרי זה חמר גמל, ותניא (שם טט) בא אדם אחד לפניו אמר לו רבי ערבתי בכצלים לטבעון והושיבו רבי מאיר בד' אמות שלו. ובהרבה מקומות במסכת זו מוכיח כן שהכל מודים בעירוב.

אלא יש לומר לדברי האומר תחומין דאורייתא, או שהעירוב הלכה למשה מסיני, או חכמים סבורין כיון שדעתו בכאן ואמר תהא שביטתי במקום פלוני, עשאו ביתו, ומשם אני קורא אל יצא איש ממקומו, וכדאמרינן בפרק הדר (שם עז). התם אנן סהדי דאי מתדר לה התם טפי ניחא ליה והוה ליה מקום פיתא ולינה ומהתם משחינן ליה. נמצאו העירובין בין ברגליו בין בפה בין "בפת", כולם דבר תורה הם.

^ל רבי עקיבא ורבי מאיר סברי דתחומין הוא מדאורייתא, ורבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי עם שאר רבנן סברי דתחומין הוא מדרבנן (סוטה ל: ועירובין לה: ועוד).

^{לא} ומבואר בגמרא יבמות (ז:) דאין כח ביד חכמים לעקור מצוה מן התורה 'בקום ועשה', רק בשב ואל תעשה בלבד.

של אדם נמשך אחר סעודתו, [וממילא] בין איך 'מיט די מחשבה' דאָרט, [און] אַז מ'איז מיט די מחשבה דאָרט, האָט עס דעם דין ווי גלייך מ'איז טאַקע דאָרט.
[עד כאן דברי הרמב"ן] לב.

לט

דאָס איז אַ פֿלאַ פון אַן ענין, ס'איז אַ סברא דאורייתא, איך זאָל מתיר צו זיין אַן איסור דאורייתא [מכא סברא זו, כי] דאָרט וואו מ'איז מיטן 'געדאנק', הייסט עס אַז מ'איז 'דאָרט' [ממש].

מ

ועל כן "המצפה לראותה" ונותן דעתו ומחשבתו על ארץ ישראל, שפיר נחשב כאילו הוא יושב ודר שם [ובזה אמרתי] קאָן זיין דאָס איז דער פֿשט [בהגמרא דכתובות. ווייל] דער מַצְפָּה לְרֵאוּתָהּ, דער גייט דאָך מיטן 'געדאנק' [בארץ ישראל, לכן הוי כמו הנולד ודר בה].

מא

ישוב הקושיא בגמרא דברכות

רש"י פירש בהא דמקדמי ומחשכי לבי כנישתא, כלומר שמאריכין בתפילה בבית הכנסת. ובתפילה העיקר הוא הכוונה, ובכלל זה שכיין לבו נגד ארץ ישראל ומקום המקדש, והעושה כן הוא בכלל המצפים לראותה, דנחשב ע"י המחשבה כאילו הוא ממש "על האדמה", ועל כן שפיר אמר רבי יוחנן דהיינו דאהני להו להאריך ימים היצט איז אַזוי.

די גמרא זאָגט^ל, היה רוכב על החמור, ירד. ואם אינו יכול לירד, יחזיר את פניו. [ואם אינו יכול להחזיר פניו], יכוין לבו לבית קדשי קדשים.

[מאי קראה, כַּמְגָּדל דְּויד צִנְאָרְךָ בְּנִי "לְתַפְיֹת", דהבית המקדש נקרא] תַּל תַּלְפִּיֹּת^ל, [תל] שְׁכַל פִּיֹּת אֵלָיו פּוֹנִים, יעדע "תַּפְיִלָּה" מוז מען אינזין האָבן צו ארץ ישראל [שנאמר] וְהִתְפַּלְלוּ דְּרָךְ אֶרְצָם.

מב

איבערדעם שטייט מען דאָך [ביי שמונה עשרה, צו מזרח]^ל, לויט וואו מ'שטייט [מקום עירו בכדור העולם, מתפללין לצד ארץ ישראל ומקום המקדש].
[ווייל] מ'מוז דְּרָךְ אֶרְצָם, מוז מען אינזין האָבן^ל.

^{לב} וועיין במפרשי השו"ע (או"ח סימן תח) בעולת שבת ואלהיה רבה ופרי מגדים (א"א ס"ק א) ותוספת שבת, שהכריעו להלכה דמועיל עירובין תחומין אפילו למאן דאמר תחומין דאורייתא. ולא כדמשמע סברת הטור שם דהוא רק למ"ד תחומין דרבנן. ונדחקו שם האחרונים לבאר הטעם בזה, אבל לדברי הרמב"ן ניהא, דיש בזה 'סברא' המועיל אף מדאורייתא.

^{לב} במשנה ברכות (כח:): היה רוכב על החמור, ירד ויתפלל. ואם אינו יכול לירד, יחזיר את פניו. ואם אינו יכול להחזיר את פניו, יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים.

ובגמרא שם (ל): תנו רבנן, סומא ומי שאינו יכול לכיוון את הרוחות, יכוין את לבו כנגד אביו שבשמים, שנאמר (מלכים א' ח, מד) וְהִתְפַּלְלוּ אֵל ה'. היה עומד בחוץ לארץ, יכוין את לבו כנגד ארץ ישראל, שנאמר (שם, מח) וְהִתְפַּלְלוּ אֵלָיךְ דְּרָךְ אֶרְצָם. היה עומד בארץ ישראל, יכוין את לבו כנגד ירושלים וכו', היה עומד בירושלים, יכוין את לבו כנגד בית המקדש וכו', היה עומד בבית המקדש, יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים וכו', נמצאו כל ישראל מכוונין את לבם למקום אחד. אמר רבי אבין ואיתימא רבי אבינא, מאי קראה, כַּמְגָּדל דְּויד צִנְאָרְךָ בְּנִי "לְתַפְיֹת" (שיר השירים ד, ד), תַּל שְׁכַל פִּיֹּת פּוֹנִים בו.

^{לד} מלשון נוסח ההרשענות (ד"ה אבן שתייה).

^{לה} וכמבואר להלכה ברמ"א (או"ח צד, ב), ובמגן אברהם וט"ז (שם) בשם הלבוש.

^{לו} דהעיקר כוונה תליא מילתא, והוא על דרך שביארנו דמקום שהוא דעתו ומחשבתו של אדם, נחשב כאילו הוא שם בפועל, ועל כן כמה שמכוין בתפלתו נגד ארץ ישראל ומקום המקדש, הרי הוא כאילו עומד שם, ויש לו זכותא דארץ ישראל, ותפלתו מתקבלת ועולה למעלה. (דברי יואל).

די תפילות גייען אלץ דאָרט [בכוונה לארץ ישראל. ועל כן המכוון לבו בשעת התפילה, מחשבתו היא על ארץ ישראל, ולכן נחשב כאילו הוא שם בארץ ישראל].

מג

נו מילא [המאריך בתפילה נחשב כאילו הוא בארץ ישראל] - סיידן אַז מ'האַט נישט אינזיין [ביים דאווענען], - אָבער די וואָס זענען נזהר [בתפילה, צו זיין] "מקדמי ומחשביי"לי, מסתמא זענען זיי דאָך 'דערביי' [לכוון לבם בתפלתם], מ'דאווענט [כראוי. ממילא] האָט מען דאָך אינזיין [ארץ ישראל, כשמקיימים הכתוב] וְהַתְּפַלְלוּ דְּרָךְ אֶרֶץ. [וממילא] איז מען דאָך מַצְפָּה לְרִאוּתָהּ.

[ועל כן שפיר אמר רבי יוחנן] הֵינְנוּ דְּאֶהְיִי לָהּ, [ווייל] ס'האַט דאָך דעם זעלבן זכות [כמו היושבים 'על האָדמָה' שנולדו בה, כמבואר בגמרא דכתובות] לח.

מד

ס'שטייט אַרויס אין שיטה מקובצת^ט, ער זאָגט אַרויס בפירוש, אַז די "זכותים" [פון דעם המצפה לראותה] זענען די זעלבע [ווי דער הנוול בה]. אפילו אַז אַקעגן פּקָחוֹת קאָן זיין אַ חילוק^ק [דבני ארץ ישראל עדיפי בזה], אָבער די זכותים זענען די זעלבע פאַר די מַצְפִּים לְרִאוּתָהּ.

מה

און ס'הייסט מַצְפִּים לְרִאוּתָהּ [המקדמי ומחשבי בתפילה], ווייל מ'האַט עס אינזיין.

מו

המבחן כהיום לידע באדם אם הוא בכלל "המצפים לראותה", הוא באם הוא משתתף בהחזקת היראים מתושבי ארץ ישראל

[נגאָר] וויאַזוי ווייס איך אַז מ'האַט אינזיין [ארץ ישראל]?

היינט [בזמן הזה] וויאַזוי ווייס איך, [על זה אמרתי אַז, כי] אַז מ'טוט דערצו! אַז מ'איז מַחֲזִיק [את היראים היושבים בארץ ישראל]!

^{יז} דהכוונה שהם מאריכין בתפילה, וכדמשמע בפירש"י שם שכתב: מקדמי ומחשבי, כלומר שמאריכין בבית הכנסת. כן ביאר רבינו זה במסיבה הנזכרת, ביום א' תולדות תשכ"ז ("עיי"ש בלשון קדשו ריש אות כד). [והנה בתירוק זה מיושב עוד דיוק שהקשה הרי"ף בעי, דמה שייך זה לענין "בי כנישתא" דוקא, והלא גם "בתי מדרשות" עתידין לקבוע בארץ ישראל. ובדרוש א' תולדות, הוזכר רבינו גם דיוק זה. אבל לפי התירוק אתי שפיר, דקאי דייקא על ענין התפילה שהוא "בבית הכנסת"].

^{יח} ומתורץ שפיר קרושית הרי"ף בעין יעקב, למה הוצרך שיהיו "מקדמי ומחשבי", לדרכנו הכוונה דהועיל להם זכות התפילה משתפלתין בשחרית וערבית, דעל ידי שהיו מאריכין בתפילה בבית הכנסת ומכוונין בה כראוי, נחשב להם כאילו הם בפועל ממש בארץ ישראל, ושוב אין אנו צריכין לתירוץ של המהרש"א, דהכוונה 'על שם העתיד', אלא דגם עתה נחשבין כתושבי ארץ ישראל בפועל. (דברי יואל).

^{יט} בשיטה מקובצת (בכתובות שם) כתב בשם רש"י ז"ל במהדורא קמא וז"ל: וְלָצִיּוֹן יֵאמֶר אִישׁ וְאִישׁ זֶה יָלַד בָּהּ, וְהָיָה הַנוֹלָד בָּהּ יִהְיֶה חָשׁוּב שְׁבָהָם וּבִזְכוּתָהּ יִכּוֹנְנֶנָּה הַקִּבְ"ה שְׁהוּא עֲלִיּוֹן. ורבי מיאשה דריש להאי איש ואיש, אחד הנוול בה ואחד המצפה לראותה אפילו לא נולד בה, בזכותם יִכּוֹנְנֶנָּה הַקִּבְ"ה שְׁהוּא עֲלִיּוֹן. - אמר אב"י וחד מינייהו עדיף כו'. פירוש אף על גב דרבי מיאשה אָשְׁנִיָּה הַנוֹלָד לַמִּצְפָּה לְרִאוּתָהּ, היינו לענין "זכותא", אבל לענין "חריפות ופקחות" אינהו עדיפי מינן, ויפה כח הנוול מְהַצְפָּה. והיה אפשר לומר דאב"י דריש איש ואיש יולד בה, פירוש דהנוול בה הוא ליה כאיש ואיש, דעדיף כתרי מינן, ואין במשמע לישנא דגמרא דאב"י חולק בדרשא דקרא עלה דר' מיאשה כנ"ל. עדיף כתרי מינן. בחריפות ובתלמוד.

^כ וכמו שממשיך שם בגמרא דכתובות תיכף אחר זה, וז"ל: אמר אב"י: וחד מינייהו [פירש"י: מבני ארץ ישראל] עדיף [פקחים וחריפים] כתרי מינן. אמר רבא, וחד מינן כי סליק להתם עדיף כתרי מינייהו, דהא רבי ירמיה דכי הוה הכא, לא הוה ידע מאי קאמרי רבנן, כי סליק להתם, קרי לן בבליא טפשא.

איך האָב 'יענע וואָך' [דאָס] געזאָגט שוין אַקעגן דעם ענין פון הַחֲזָקָה תּוֹרָה דאַרטן, פון הַחֲזָקָה תּוֹרָה, און ווער ס'טוט אויסהאַלטן דאָס 'אידישקייט' [דאַרטן] אין "ארץ ישראל"^{מא}.

[נאָר] היצט דאָ האַלט איך נישט ביי 'דעם'^{מב}, איך האָב דאָס נאָר געזאָגט [היצט] בדרך אגב, [נכהקדמה לאופן השני הנוגע גם להחזקת המוסדות שבחוץ לארץ (וגם יש בזה הקדמה לישוב קושיא או וקושיא ט להלן)].

סא

ישוב הקושיות בפסוק וַיֵּצֵא יַעֲקֹב

יעצט וועל מיר צוקומען צו די פריערדיגע בחינה וואָס איך האָב געזאָגט (בביאור הגמרא דברכות), [לבאר בזה] אויף דעם וַיֵּצֵא יַעֲקֹב, [האיך שדרשת המדרש דיציאת צדיק עושה רושם, נשמע גם 'ממשמעות' הכתוב (קושיא א)].

סב

עוד הקדמה לישוב קושיא א, ולישוב קושיא ט

בפרשת לך לך הביאו הראשונים כשם סדר עולם, דאברהם אבינו יצא מחורן בהיותו בן ע' שנה, ועל זה נאמר לך לך מארצך וגו', לך ואז היה גם ברית בין הבתרים. ואח"כ חזר לחרן ושהה שם ה' שנים, וחזר לארץ כנען בהיותו בן ע"ה שנה, ועל זה נאמר ואברהם בן שבעים וחמש שנה בצאתו מחורן

[ונקדים עוד וואָס] איך האָב געזאָגט אַמאָל^{מג} טאַקע דאָס אויך.

ס'שטייט [לך יב, ד-ד] לך לך מארצך וממולדתך וגו', ואברהם בן שבעים וחמש שנה בצאתו מחורן.

איז ידוע דער סדר עולם^{מד} - זיי ברענגען דאָך [אים] אַלע [ראשונים]^{מה} - [דאברהם אבינו] ער איז צוויי מאָל געגאַנגען [מחורן לארץ כנען].

^{מא} ו"ל רבינו בזה בדרוש הנזכר א' תולדות תשכ"ז [לשון קדשו שם, אות נא-נג]: ה' יוצא לנו מזה, דאָס איז דער תכלית, אז מ'דאַרף דאָ' [בחורן לארץ] אינזין האָבן [בני ארץ ישראל]. און אזוי הייסט מען, מיט דעם הייסט א' מ'צפּה ל'ראוּתָהּ', [שמעפּים] מ'זאָל זען [קדושת הארץ].

אז מ'לאָזט זיך קאָסטן "געלט", דעמאָלטס קאָן איך גלייבן אז דו האָסט עס "אינזין"! אז דו גיסט נישט גאַרנישט, האָסט דו עס נישט אינזין!

א' 'בלויע מחשבה', א' 'מחשבה' [התלוי בלב? הלא אפשר שאיננו בלב שלם, וגם כי מחשבה מבטל מחשבה, וכדמצינו בחמץ כין אפילו ביטול נוצט אויך נישט [לגמרי, וכדברי הר"ן ריש פסחים שלזה תקנו גם מעשה הבדיקה, וכמו שהזכיר רבינו לעיל שם [באות כב)], מ'מוז עפעס טון א' "מעשה" [דערצו].

וואָס זאָל זיין די "מעשה"? בלויז ביים דאווענען וועסטו אינזין האָבן?! [וכהגמרא דברכות דהיינו דאגני להו, וכפירושינו דלעיל הוא ע"י התפלה שהתפללו דרך ארצם]. [נן] ווער ווייסט וואָס מ'האָט אינזין ביים דאווענען? ס'שטייט טאַקע וְהִתְפַּלְלוּ דָּרָךְ אַרְצָם, ער [רבי יוחנן בימין] האָט געוואוסט טאַקע, אז [כיון שהם] מקדמי ומחשכי לבי כנישתא, מ'איז מאריך בתפלה, מסתמא האָט מען אינזין [ארץ ישראל]. אָבער וואס מ'האָט [היינט אינזין ביים דאווענען, בדרך כלל] 'היינט' האָט מען אינזין די 'ביזנעס', ער פאַרגעסט גאָר [כוונת התפלה ושהוא נגד ארץ ישראל], און נישטאמאל ווייסט ער 'וואָס' אינזין צו האָבן.

נאָר וויאזוי דען זע איך [שאתה בגדר מצפה ל'ראוּתָהּ]?!, וואָס דען קאָן איך זען [אז] ס'איז א' "מעשה"? אז דו גיסט 'צושטייער' און דו העלפסט אַרויס! דו זעסט ס'זאָל בלייבן אידן, [ס'זאל בלייבן] די אַלע מקומות התורה וואָס זענען אין ארץ ישראל! און בתוכם איז דער "כולל" [שומרי החומות] וואָס ס'איז מיוסד פון לאַנג אויס [מקדמת דנא, ע"י גדולי הצדיקים]. [אז] מ'האַלט אויף "בתי מדרשים" מיט 'אידישע אידן', ווען מ'האַלט אויף, אז מען 'גיסט זיך אָפּ דערמיט'. די וואָס זענען 'מסייע' דערצו, זענען פון די 'מ'צפּים ל'ראוּתָהּ', [שהם מצפּים] אז זיי זאָלן 'זען' די 'קדושה'.

^{מב} שהמסיבה הדיוס הוא עבור החזקת המוסדות כאן 'בחורן לארץ'.

^{מג} עיין בדברי יואל פרשת לך [עמוד רצא, ד"ה ומה].

די ציווי [לך לך מארצך] איז געווען ווען ער איז געווען ע' [שנה], זיבעציג יאָר. און דער ברית בין הבתרים איז [אויך] געווען [דעמאלטס] ביי די שבעים [שנה].
און ער איז [נאָכדעם] צוריק געגאנגען קיין חָרָן, און ער איז געווען פינף יאָר נאָכאמאל אין חָרָן, און [נאָכדעם אלץ] בן שבעים וחמש שנה איז ער געווען ביים צווייטן מאל ווען ער איז אַרויס [פון חרן], ווען ער איז אַרויס צום צווייטן מאל.

סג

ולכאורה קשה דבהפסוקים בפרשת לך לך מיירי הכל מיציאה הראשונה, ואין שם רמז בדברי הכתוב שבניתים היה חזרה לחרן, ויציאה שניה לארץ כנען

[וקשה שהרי] דער פסוק איז זייער סתם, [שמתחיל ויאמר ה' אל אברהם] לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך וגו', [ואחר כך אמר] וילך אברהם כאשר דבר אליו ה', איז דאָך [דאָס] געווען דאָס ערשטע מאל, ער מוז דאָך אָנהייבן [ביי די ערשטע מאל, און] ס'האָט זיך ביי דעם אָנגעהויבן [ענין הפרשה]. און 'תיכף' [דערויף] זאָגט ער וְאַבְרָם בן שבעים וחמש שנה בצאתו מחרן.

[ולכאורה] וואָס האָט זיך געטון מיט 'יענעם' [עם יציאה השניה], פאָרוואָס איז ער גאָרנישט מִזְכִּיר [דערפון אין פסוק]. ער איז דאָך דאָס ערשטע מאל אַרויס געגאנגען [לפי מה דמתחיל כאן הכתוב, ולא נרמז החזרה ויציאה הב'].

[והלא] לא בא הכתוב לְסִתּוֹם אלא לְפִרְשׁוֹ. אַזוי ווי [רש"י זאָגט בפרשתן על הפסוק] וַיִּפְּעַ בְּמָקוֹם^מ, מוז איך וויסן וועלעכס מקום.
[וכן בפרשת לך ראי להכתוב 'לפרש'] וועלעכע יציאה.

סד

וביארתי דשפיר נרמז יציאה הב' בלשון הכתוב "בצאתו מחרן", כי ביציאה הא' עדיין היה 'דעתו לחזור' לחרן, ולכן אין זה נקרא בלשון "יציאה" גמורה, כיון שמחשבתו עדיין היה גם בחרן, וכמו דקי"ל גם לדינא דכל 'שרעתו לחזור' עדיין דינו כמקום שיצא משם

האָב איך געזאָגט אַזוי: ניין, ס'איז גוט, [דשפיר נרמז בפסוק גם יציאה הב'].
[ווייל] דאָס ערשטע מאל ווען ער איז אַרויסגעגאנגען, איז געווען דעתו לחזור^מ.

^מ בסדר עולם (פרשה א): אברהם אבינו היה בשעה שנדבר עמו בין הבתרים בן ע' שנה, שנאמר (בא יב, מא) וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וגו' וַיָּצֵא אֱלֹהִים אֶת אֲבֹתָיו מִן הָאֶרֶץ מִצְרָיִם (והחשבון הוא מזמן ברית בין הבתרים). לאחר שנדבר עמו ירד לחרן ועשה שם חמש שנים, שנאמר וְאַבְרָם בן חמש שנים וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מִחָרָן.

^{מב} דדברי הסדר עולם הובא בכמה ראשונים. ומהם ברש"י סנהדרין (צב: ד"ה וטעו), ובתוספות שבת (י: ד"ה ושל סודם) ועבודה זרה (ט. גומרי). ובדעת זקנים וחזקוני (ריש פרשת לך), וברמב"ם (בא יב, מ).

^{מב} ברש"י (כח, יא): וַיִּפְּעַ בְּמָקוֹם. לא הזכיר הכתוב באיזה מקום, אלא במקום הנזכר במקום אחר, הוא הר המוריה שנאמר בו (וירא כב, ד) וַיֵּצֵא אֱתָהּ הַמָּקוֹם מִחָרָן.

ועל זה מפרש בשפתי חכמים: דקשה לרש"י והלא בא הכתוב לפרש ולא לסתום, ואכתי אינו מפרש באיזה מקום, לכן פירש במקום [הנזכר במקום אחר] וכו' - [ונמקרו בגור אריה].

[וכן כתב המזרחי והשפתי חכמים על דברי רש"י להלן שם באותו פסוק, על "ויקח מאבני המקום", וז"ל: שהרי הכתוב לא בא לסתום אלא לפרש].

^{מד} דהציווי לא היה שישאר שם לעולם, אלא שילך 'עתה' אל הארץ אשר אָרָאךְ. ואחר כך נצטוו לחזור לחרן, עד שנצטוו פעם שנית. וכמפורש בבראשית רבה (לט, ח) לך לך שני פעמים וכו', רבי נחמיה אומר אחד מֵאֲרָם נִהְרִים וְאָרָם נָחור, ואחד "שהפריחו מבין הבתרים לחרן" (ועיין בדברי יואל לך, עמוד ריד, ריט). ולדרכינו צ"ל דגם מתחילה הבין אברהם שאין ההליכה לארץ כנען אלא לפי שעה, ושזה נרמז בלשון הציווי "לך לך", דנאמר לו בלשון הליכה ולא בלשון "יציאה", וכמו שמצינו בציווי הנאמר בפרשתן ליעקב עֲתָה קוּם "צא" מן הארץ

נו אַז [ס'אין] דעתו לחזור, איז דאָך דער 'דין' אַזוי [להלכה, כי בן חוץ לארץ שבא לארץ ישראל ודעתו לחזור], אַז ער האָט דעם דין פון 'דאַרטן' [כהבני חוץ לארץ, און] ער דאַרף גאָר האַלטן יום טוב שני [אף בארץ ישראל] ^{מח}.

[און אברהם אבינו] ער האָט דאָך מקיים געווען כל התורה כולה, ווי כ'האָב פריער געזאָגט ^{מט}, [ואם כן בודאי נקרא ונהוג אצלו כללי התורה מהו נקרא "יציאה"].

[וממילא] אַז ער האָט געוואָלט צוריקגיין [לְחָרָן, ונמצא] ער האָט נאָך געהאַט די מַחְשָׁבָה 'אַהיך', איז ער נישט "אַרויס" געגאַנגען [פון חָרָן], ס'הייסט נישט קיין "יציאה", אויף דעם קאָן נישט שטיין "בְּצֵאתוֹ" ^{מח}, [ווייל] ער איז נישט 'אַרויס', ער איז ווייטער געווען 'אין חָרָן', ווייל - אַזוי ווי איך האָב פריער געזאָגט ^{מט} - אַז ער האָט אינזין געהאַט אַז ער וויל [לחזור לחרן] איז ער געווען אין חָרָן.

[וממילא שפיר נזכר גם היציאה השניה בפסוק, שהרי הכתוב אומר] וְאַבְרָם בֶּן שִׁבְעִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה איז געווען "בְּצֵאתוֹ" [וואָס] דעמאָלט איז ער אינגאַנצן אוועק פון חָרָן, ער האָט שוין פאַרגעסן אַז ס'איז דאָ אַ חָרָן אויף דער וועלט, [והיינו ביציאה השניה וואָס דעמאָלטס] איז ער אַהיך געגאַנגען [לארץ ישראל, און] קיין בְּאֵר שֶׁבַע ^{מח}, און ער איז געווען אין ארץ ישראל ביז צום סוף, עד יום פטירתו. דעמאָלטס איז ער "אַרויס" פון חָרָן ^{מט}. אָבער ביז דעמאָלטס איז ער נישט אַרויס פון חָרָן ^{מט}.

הזאת, וכמו שמבאר רבינו בשבת שלאחריו בס"ג ויצא תשכ"ז דמתחילה נאמר לו רק "שוב" אַל ארץ אַבְרָם, אבל א"ח כ נאמר עָתָה קום "צא", ע"י"ש.

^{מח} כמבואר בשלחן ערוך (א"ח תצו, ג), וכן פסק הב"י בשו"ת אבקת רוכל (סימן כו), ועיין באורך בשו"ת גנת ורדים (כלל ד, סימן יט-טו), ובפרי חרש (א"ח שם), ובברכי יוסף (שם, ז) ובשערי תשובה (שם, ה). וכן המנהג פשוט וכן הורה רבינו לשואלים [אף שבשו"ת חכם צבי סימן קסו לא סבר הכי, ועי' בשו"ע התניא (א"ח שם, יא) שעכ"פ לענין בן חו"ל שנכנס לאר"י הביא ב' דיעות, אבל גם היעב"ץ בנו כבר גמגם על דבריו בזה, וכבר האריכו מהאחרונים הנ"ל לחלוק על החכ"צ, והעידו שכן הוא המנהג, ועי' בשאלת יעב"ץ (לכנו, סימן קסח)].

ואף שיש עוד חילוק בזה, שהרי כתב המגן אברהם (א"ח שם) בשם רדב"ז (ח"ד, סימן אלף קמה) דהעוקר דירתו עם אשתו מארץ ישראל לחוץ לארץ, אע"פ שדעתו לחזור דינו כמי שאין דעתו לחזור, עכ"ל. נואם כן יוקשה בכאן, דהלא אברהם בא לארץ כנען ביהוד עם שרה אמנו.

אבל באמת דברי הרדב"ז והמגן אברהם היינו דוקא 'בעוקר דירתו' משם, וקובע דירתו כאן, וכדמוכח בלשון המג"א ובאריכות דברי הרדב"ז, דבזה אף שדעתו לחזור עוד ביום מן הימים דינו כבני המקום שיצא לשם, וכן ידוע שהורה רבינו לכמה שואלים.

וכן ביארו בפרי חדש ובמשנה ברורה (א"ח שם) בדברי הרדב"ז דמיירי באופן שסתמא דמילתא הוא שישאר שם, אף שיש עוד בדעתו מחשבה לחזור.

וכן מבואר בדברי יחזקאל החדש (בשו"ת סימן יג, ובמכתבי קודש אות נח) וז"ל: וכי בשביל שנסע להמציא רפואה לאשתו ולחזור תיכף, אינו מיושבי ארץ ישראל חלילה. אפילו בדבר הלכה ביו"ט שני של גלויות גם כן דינו כמו כל בני ארץ ישראל שדעתם לחזור. הגם דבשו"ת הרדב"ז כתב דאם עקר דירה עם אשתו צריך לנהוג יו"ט שני ככל בני חוץ לארץ, היינו באותן שעוקרים דירה מארץ ישראל עם נשותיהן, וקובעים דירתן 'בחו"ל', כמו שיש ספרדים עושין כן הולכין לאומיר וקובעין שם דירה 'בלי זמן', רק דעתם לחזור עוד 'לעת זקנתם' לארץ ישראל, על זה שפיר כתב הרדב"ז דינו כבני חו"ל, כי גם אנחנו כולנו מצפים לבוא לארצינו הקדושה במהרה, אבל כהנאי גוונא שנסע רק למצוא רפואה ולחזור, מה נפקא מינא אם הוא לבד נסע לחו"ל אדעתא לחזור, או גם אשתו הוכרחה לבוא אדעתא לחזור הוא וגם היא, דינם כבני ארץ ישראל, והם בכלל יושביה. - [ועיין עוד אריכות בדינים כאלו, בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד, ד, ח"ה, מג, ועוד), ואכמ"ל].

^{מט} באות יב, שיודפס בע"ה בח"ב של קונטרס זה.

² סברת הרמב"ן, וכן מוכח בהגמרא דכתובות, דבמקום שהאדם חושב, נחשב כאילו הוא שם.

^{מט} רבינו נקט באר שבע, על שם הפסוק דכאן דמיירי במאר שבע.

^{מט} ובזה מתורץ גם כן עוד ב' דקדוקים בפרשת לך, אן דלפי פשוטא לכאורה המאמר "בְּצֵאתוֹ מִחָרָן" מיותר

סה

ישוב קושיא א

לפי האמור ויקשה האיד נאמר ביעקב הלשון **"וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע"**, והלא סתם **"יציאה"** מיידי באין דעתו לחזור, וביעקב אבינו ודאי היה דעתו לחזור לבית אביו ואמו, ולא הלך לחרן אלא לשעה, וכמו שאמרה לו אמו עד שוב אף אחיד מִמֶּךָ

[והיוצא מזה, כי סתם לשון **"יציאה"** שבפסוק, מיידי במי שאין דעתו לחזור].

היצט איז דאָך אַ גרויסע קשיא [דאָ ביי] **"וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע"**, ער איז אוועקגעגאנגען פון בָּאָר שָׁבַע, פונעם פּאָטער. [והלא] ער האָט דאָך זיכער געוואָלט צוריקקומען, [דהלא הלך לַחֲרָן רק] **עַד שׁוּב אֶף אַחִיד מִמֶּךָ** [תולדות כז, מה].

האָט ער דען פאַרגעסן [מבאר שבע]?

האָט ער פאַרגעסן פון ארץ ישראל?

האָט ער פאַרגעסן פון זיינע עלטערן?

פאַרגעסן פון יצחק אבינו?

פונעם גאַנצן הויז?

[פון] רבקה אמינו?

[והלא בודאי לא שכח, ואם כן] קומט אויס ס'איז דאָך **"נישט" געווען קיין "בְּצֵאתוֹ"**. [ווייל] דעמאָלטס הייסט נישט **"אַרויס" געגאַנגען**, [אם היה דעתו] אַז ער וועט צוריק קומען. [ואם כן] וואָס איז דער **"וַיֵּצֵא"**.

קומט אויס, איז דאָ אַ גרויסע קשיא, וואָס איז דער **"וַיֵּצֵא יַעֲקֹב"**.

סו

וכדי לתרץ זה, פירשו במדרש דלשון היציאה שבכאן הוא מטעם אחר, לפי שהיה ניכר יציאתו משם, ע"י שפנה הורה זוהר והדרה. ועל אף שאצל יעקב עצמו לא היה זה בגדר **"יציאה"**, אבל מ"מ לבני עיר שבע היה ניכר **"יציאתו" משם**

אויף דעם זאָגט מען ניין, **"ער" איז טאַקע נישט "אַרויס" [שלא על מנת לחזור]**, **"ער"**

לגמרי, דהלא כבר כתיב בפסוק זה **"וַיֵּלֶךְ אַבְרָם" כְּאִשֶּׁר דִּבֶּר אֱלֹהֵי ה'**, וכבר ידענו שמחרן הלך. בן גם למה מתחילה אמר **"לָךְ לָךְ"** לשון הליכה, ולבסוף הזכיר לשון יציאה. אבל לדרכינו אתי שפיר הכל על נכון. ומפאת כל דיוקים אלו, שפיר נשמע גם יציאה השניה מן הכתוב. [מתוך דברי יואל].

²² ובשבת שלאחר זה בס"ג ויצא תשכ"ז, הזכיר רבינו ממה שאמר כאן, וז"ל:

ס'איז אזוי ווי איך האָב געזאָגט דאָ דעם זונטאָג [במסיבה להחזקת הישיבה], וואָס כ'האָב נאָכגעזאָגט ווי ס'שטייט לָךְ לָךְ מאַרְבֵּי וּמִמּוֹלֶדֶתָּ וּמִבֵּית אֲבִיךָ, ס'איז דאָך געווען צוויי הליכות, ער איז געגאַנגען איין מאָל קיין ארץ ישראל און ער איז צוריק געגאַנגען, ער איז פינף יאָר געווען אין חֲרָן, און דאָס צווייטע מאָל געגאַנגען, [ומה שנאמר] וְאֲבָרָם בֶּן חֲמֵשׁ וְשִׁבְעִים שָׁנָה זָאָגְט דער סדר עולם [פרק א] איז געווען דאָס צווייטע מאָל, [ווייל] דאָס ערשטע מאָל איז ער הערשט געווען שבעים. נו ער הייבט אָן לָךְ לָךְ גייט דאָך אַרויפן ערשטן מאָל, און לאָזט שוין אויס וְאֲבָרָם [בן חמש שנים ושבעים שנה] בְּצֵאתוֹ מִחֲרָן, נו ווייסט מען נישט וואָס טוט זיך, ווען איז דאָס געווען.

האָב איך געזאָגט דער פֿשט, יציאה הייסט אַ זאָך [שאין דעתו לחזור], איך האָב געזאָגט דעם הסבר, מאריך געווען, אַז ס'איז צו פאַרשטיין מיטן רמב"ן [בענין עירובי תחומין, דעל כן] אוועקגעגאַנגען פון אַ פּלאַץ הייסט [נאָך] אַז ס'איז נישט דעתו לחזור. ס'איז דאָך על פי הלכה אויך אזוי, והראיה מ'מוז נוהג זיין יום טוב שני ווער ס'איז דאָרטן [בארץ ישראל, ודעתו לחזור לחו"ל, וכן לענין כל הדינים מבואר בגמרא (פסחים נא). דאס דעתו לחזור נותנין לו] כחומרי המקום שיצא משם, ס'האָט דעם דין ווי גלייך מ'העט געווען דאָרט, ס'הייסט נישט אַרויסגעגאַנגען. איך האָב געברענגט ראיות דערויף [מביאור הגמרא דברכות ודרכות], איך וויל נישט היצט מאריך זיין אין דעם. איבערדעם זאָגט ער, דאָס ערשטע מאָל איז ער נאָכנישט 'אוועק' געגאַנגען פון חֲרָן, וואָרן ס'איז נאָך געווען דעתו לחזור, [אבער] וְאֲבָרָם בֶּן חֲמֵשׁ וְשִׁבְעִים שָׁנָה, איז געווען **"בְּצֵאתוֹ" מִחֲרָן**, ווען ער איז 'אוועק', [ווייל] דעמאָלטס איז שוין נישט געווען דעתו לחזור, ער איז אינגאַנצן אוועקגעגאַנגען, איך האָב געשמועסט באריכות. [וכוה מפרש שם רבינו לשון הכתוב בפרשתן עתה קום צא" מן הארץ וזאת, וכמו שכבר הזכרנו מזה לעיל].

איז ווייטער געווען [דעתו] אין באַר שבע. אָבער [עם כל זה] דאָרט אויפן פּלאַץ [אצל הדרים בבאר שבע] האָט זיך 'דאָך' דערקענט אַז ער איז נישט דאָרט [בפועל, כי פנה מהודה וזיוה והדרה כשיצא יעקב משם].
כאָטשיג 'ער' איז נאָך געווען דאָרטן [בדעתו], ווייל ער האָט געהאַט די מחשבה, אָבער דאָרט [בפועל] איז ער נישט געווען.

סז

איבערדעם זאָגט ער [במדרש], "וַיֵּצֵא" יַעֲקֹב, [דקשה] פאַרוואָס זאָגסטו "וַיֵּצֵא" יַעֲקֹב, ער איז דאָך 'נישט' אַרויס, ער איז דאָך געווען מְקוּשֶׁר [דעתו בבית יצחק ורבקה].
נאָר [ווייל] יציאת הצדיק מן 'המקום' עושה רושם, "דאָרט" [אויפן פּלאַץ] האָט מען אָבער 'דאָך' דערקענט אַז 'ער' איז נישטאָ [כי פנה הודה וזיוה והדרה. כאָטש] אין הכי נמי ער [אליין] איז טאַקע געווען [דאָרט במחשבתו].
איבערדעם מוז איך האָבן צו דעם וַיֵּצֵא יַעֲקֹב, [לפרש דהכוונה על ענין] יציאת צדיק מן המקום עושה רושם.

סח

ישוב הקשויות בענין האָבן על פי הבאר

ישוב קושיא ט

וועל מיר צוקומען אָהער [לענינינו, ולביאור המדרש בענין האָבן על פי הבאר].

סט

אף בשעה שיוצאין מבית המדרש, אם עדיין נשאר מחשבתו ודעתו על כח התורה שלמד בבית המדרש, ועל החוקת הבית המדרש, אז אין זה נקרא שהוא "יוצא" מהבית המדרש

[דהנה] לפי זה איז דאָך אַזוי:

[ווען] מ'איז אין אַ "בית המדרש", אַז מ'האַט עס אינזין [אפילו] ווען מ'גייט 'אַרויס', איז מען קיינמאָל נישט "אַרויס".
אַז מ'האַט עס 'כסדר' אינזין, מ'איז געווען אין אַ "בית המדרש" און מ'האַט דאָרט 'געדאווענט', דאָרט 'געלערנט', אַז מ'האַט עס [כסדר] "אינזין", גייט מען נישט "אַרויס".

ע

אפילו ווען מ'גייט לַמִּשְׁא וּמִתֵּן, ווייסט מען [אַז דער בית המדרש] דאָס איז אַ חלק פונעם 'געברויך'.

[און] מ'דאַרף האָבן 'מְסִירַת נֶפֶשׁ' דערפאַר, וואָס [אימער] און וואו אימער.

[ואמרו חכמינו] בֵּית שַׁאֲיִן בּו תַּלְמוּד תּוֹרָה [איז] חֲלִילָה מִחֲרִיבֵין אוֹתוֹ.

^{יד} פירוש: דנחשב כחלק מהוצאות 'צרכי עצמו' וביתו.

^{יב} בתיקוני זוהר (א): זָכָא איהו מארי מתיבתא, מארי מדרש, מארי תורה, דגם צפור מצאה בית (תהלים פד, ד), בית דנשמעין ביה פתגמי אורייתא, דבאתר דאית תמן תורה דאיהו עמודא דאמצעייתא, גם צפור מצאה בית תמן. ובגין דא אוקמה רבנן כל בית שאין נשמעין בו דברי תורה לסוף תחרב.

'דאָס' איז דער קיום !

אויף 'דעם' פּלאַגט מען זיך !

מ'זאָל האָבן 'דורות אידן' ! מ'זאָל אויפשטעלן 'אידן' !

[באופן] ס'זאָל אַרויסקומען אַ פּבּוּד שְׁמִים !

עא

ולזה אמרו במדרש הלשון כיון "שיוצאין" להם חזר יצר הרע למקומו, להרגיש דרך למי שהוא בגדר "יוצא", שאין נותן דעתו על הבית המדרש בשעה שאינו נמצא שם, אז היצר חוזר למקומו. מה שאין כן במי שנותן דעתו על הבית המדרש, מגן עליו קדושת התורה והבית המדרש נגד היצר הרע, אף בשעה שהולך משם לביתו או למשא ומתן

נו אַז מ'גייט אַרויס צו דעם מִשָּׂא וּמִתֵּן און מ'פאַרגעסט גאָר [זייענדיג] אינדרויסן [פון צו טראַכטן] "וואָס טוט זיך מיט דעם 'בית המדרש' וואו איך בין געווען, פון דאָרטן וואו איך האָב געזען, איך האָב געוואָלט שעפּן תּוֹרָה", דעמאָלטס גייט מען 'אַרויס' [פון בית המדרש].

עב

[און] טאַמער גייט מען "אַרויס" [פון בית המדרש], דעמאָלטס קומט צוריק דער יִצָר

הָרַע.

דאָס איז אַמאָל אָמַת יִצְיָב. [וכלשון המדרש] כיון "שיוצאין" [להם מבית המדרש, חזר יצר הרע למקומו].

עג

נאָר וואָס'זשע דען, דער פֿשֶׁט איז נישט [בכוונת המדרש לדבר מאותן שהם בגדר "יוצאים"] אַז מ'גייט 'אַוועק' [פון בית המדרש, אלא לעורר שלא יהיו בכלל "יוצאים" משם, על ידי שיתנו דעתם על הבית המדרש בכל מקום לכתם].

וואָרן אַז מ'גייט אַוועק פון בית המדרש און מ'האַט עס 'אינזיין', איז מען נישט "אַרויס" פון בית המדרש, דעמאָלטס איז מען "נישט" אַרויס פון בית המדרש.

[נאָר דער פֿשֶׁט איז בלשון המדרש כיון "שיוצאין"], מיינט ער 'לאפוקי' [שלא יהיו בכלל אותן שהם בגדר "יוצאים", רק תמיד עדיין נותנים דעתן על הבית המדרש].

עד

האָט ער געזען [המדרש, לעורר הפסד "היוצאים", אַז] דאָס איז דער אָמַת.

[דהתינה כל זמן] אַז מ'איז דאָרטן [בבית המדרש], זייער גוט [דעמאָלטס ווען] אַז מ'איז אין בית המדרש, וואויל און פיין, ער האָט עפעס אַ תְּנוּעָה [ש'ל קדושה] געשפּירט. אָבער דער פֿשֶׁט איז [בתועלת הביאה לבית המדרש] אַז [ווען] איך גיי אַהיים [זאָל איך אויך נישט פאַרגעסן פון בית המדרש].

ועיין בגמרא שבת (קט:): אמר ריש לקיש משום רבי יהודה נשיאה, אין מבטלין תינוקות של בית רבן אפילו לבנין בית המקדש. ואמר ריש לקיש לרבי יהודה נשיאה, כך מקובלני מאבותי ואמרי לה מאבותיך, כל עיר שאין בה תינוקות של בית רבן מחריבין אותה, רבינא אמר מחרימין אותה [פירש"י: מחריבין איכא שויר, מחרימין ליכא שויר].

ובגמרא סנהדרין (צב:): אמר רבי אלעזר כל בית שאין דברי תורה נשמעים בו בלילה, אש אוכלתו וכו'.

אז מ'גייט 'הערן' (דברי תורה בבית המדרש), וואויל און פיין [מה שעושין כן בזמן היותו בבית המדרש], אַלדינגס איז גוט, [און מ'דארף] אַלדינגס טון [לבא לבית המדרש בזמן תורה ותפילה], אַלדינגס הערט מען און מ'זעט [מדברי התורה שקוראין ולומדין בבית המדרש]. און [אָבער] ביז דערווייל¹¹, מ'קוקט אָן ווען מ'גייט 'אָהיים', מ'גייט "אַרויס" ערגעץ. [ווען] מ'גייט נאָר אַרויס, מ'איז 'אינדרויסן' ביי די ביזנעס, האָט מען עס גאָרנישט 'אינזין'.

עה

[ולזה בא להשמיענו לאפוקי מזה, אלא רק כין] מ'מוז עס אינזין האָבן [דעם בית המדרש, אפילו] ביי די 'ביזנעס', [און וויסן אז] ס'איז אַ חלק פון די 'ביזנעס'.

[ווייל דער בית המדרש] דאָס איז דער גרעסטער יסוד !

דו מוזט דאָס אינזין האָבן 'פֿסדר' !

אז מ'האָט עס אינזין [אפילו] אינדרויסן, ווען מ'גייט, ווען מ'רירט זיך, ווען מ'פֿאַרדינט, מ'זוכט פֿרנסה, דאָרף מען וויסן 'דאָס' איז דער יסוד פון די פֿרנסה.

[וממילא] אז מ'האָט עס פֿסדר אינזין, דעמאָלט גייט מען 'קיינמאָל' נישט אַרויס פון בית המדרש.

ממילא האָט מען 'אייביג' דאָס 'געווער' קעגן 'יִצֵר הָרָע'".

¹¹ פירוש: דערווייל צום סוף.

¹² כי זהו סגולת כח התורה שבבית המדרש, לנצח ולבטל את היצר הרע, וכמו שמבואר בגמרא סוכה (נב). וקידושין (ל:): תנא דבי רבי ישמעאל, בני, אם פגע בך מגוול זה, משכחו לבית המדרש, אם אבן הוא נימוח, אם ברזל הוא מתפוצץ. אם אבן הוא נימוח דכתיב (ישעי' נה, א) הוי כל צמא לכו למים, וכתיב (איוב יד, יט) אֲבָנִים שִׁחֲקוּ מִים, אם ברזל הוא מתפוצץ דכתיב (ירמ' כג, כט) הָלוֹא כֹה דִּבַּרְתִּי כָאֵשׁ נֹאֵם ה' וּכְפִטִישׁ יִפְצֹץ סֵלַע. ועוד שם בגמרא קידושין: תנו רבנן, וְשִׁמְתָם, סם תם, נמשלה תורה כסם חיים. מְשַׁל לַאֲדָם שֶהִכָּה אֶת בְּנוֹ מִכָּה גְדוֹלָה וְהִנִּיחַ לוֹ רִטְיָה עַל מִכְתּוֹ, ואמר לו, כְּנִי כֹל זָמַן שֶהֲרִטְיָה זֶה עַל מִכְתּוֹ אֲכֹל מָה שֶהִנְאָתָךְ וְשֶתָּה מָה שֶהִנְאָתָךְ וְרוּחֲךָ בֵּין בְּחֻמִּין וְאֵין בְּצוֹנָן וְאֵין אֶתָּה מְתִיירָא, ואם אֶתָּה מְעִבְיָה הֲרִי הִיא מַעֲלָה נּוֹמִי. כֵּךְ הִקְבִּיָּה אָמַר לָהֶם לִישְׂרָאֵל, כְּנִי, בְּרִאֲתִי יֵצֵר הָרָע וּבְרִאֲתִי לוֹ תוֹרָה תְּבָלִין, ואם אֶתָּה עוֹסְקִים בְּתוֹרָה אֵין אֶתָּה נִמְסְרִים בִּידוֹ שֶנֶאֱמַר (בראשית ד, ז) הָלוֹא אִם תִּטִּיב שְׂאֲתָךְ, ואם אֵין אֶתָּה עוֹסְקִין בְּתוֹרָה אֶתָּה נִמְסְרִים בִּידוֹ שֶנֶאֱמַר (שם) לִפְתָּח חֲטָאת רִבְכָּךְ. וְלֹא עוֹד אֵלָּא שְׂכָל מִשְׁאֵל וּמִתְּנוּ כֵךְ, שֶנֶאֱמַר (שם) וְאֵלֶיךָ תִּשְׁוֹקְתוּ. ואם אֶתָּה רוצה אֶתָּה מוֹשֵׁל בּוֹ, שֶנֶאֱמַר (שם) וְאֶתָּה תִּמְשָׁל בּוֹ, [עכ"ד הגמרא].

ולדרכינו יונח לנו, דלכאורה יוקשה דלפי מה שגילו לנו חכמינו ז"ל דלהתגבר כנגד כוחות היצר אי אפשר רק באמצעות הבית המדרש, דהיינו על ידי כח התורה והתפלה שעוסקין בהם כשנמצאין בבית המדרש, אם כן יפול לב האדם דלכאורה הרי מלחמת היצר אצל האדם הוא דבר המתמיד ואין לך זמן שיופסק מלחמה זו ממנו, וכמאמר ז"ל (בגמרא שם) יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום וכו', ואם כן התינוח מי שתורתו אומנתו והוא נמצא תמיד בין יושבי בית המדרש, שפיר יכול לאחוז בעצה זו ולערוך מלחמה ביצרו על ידי ישיבת בית המדרש בעסק התורה והתפלה, אבל מי שעוסק גם במשא ומתן ובשאר עניני עולם הזה ואינו נמצא תמיד בין חובשי בית המדרש, האין יצויר אצלו סגולה זו, אחרי שישבת בית המדרש אצלו אינו דבר תמיד. אמנם לפי האמור נחא, דאפילו כשיוצאין מבית המדרש נחשב כאילו עדיין נמצאין שם, כי הכל הולך אחר המחשבה, ומי שנשאר דבוק ומקושר בדעתו ובמחשבתו בבית המדרש, לא יצויר אצלו בחינת יציאה מהבית המדרש כלל וכו' ונשאר תמיד בעבודת הקודש. ומעתה שפיר יצויר סגולה זו שנתנו חז"ל מְשַׁכְּחוּ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, אפילו למי שאינו יושב תמיד בבית המדרש, כי דעתו ומחשבתו היא הקובעת לו מקום מציאותו.

ועל כן כאשר האדם יושב במקום קדושת בתי כנסיות ובתי מדרשות, ובכנופיא של תלמיד חכמים ועובדי ה', אף בבואו לביתו אחר כך ונפרד משם, מועלת לו הקדושה הזאת, וכמאמר ז"ל (שוחר טוב משלי, פרק יג) משל להכנס לחנוני של בושם ריח טוב קלט עמו, הנה אמרו זה על הנכנס לחנות ולא עשה שם מאומה, רק מחמת הכניסה לבד נקלט עמו ריח זה, וכל שכן אם גם אם פעל ועשה שם מעשה במקומות הללו, שנתלוה עמו הכח הזה שפעל שם, ויש לו כח הקדושה כאילו היה יושב בבית המדרש ממש.

עו

איבערדעם זאָגט ער כּיון "שיוצאין" מבית הכנסת, וויאָזוי ווערט מען אַ "יציאה", [בבחינת] בַּצֵּאתוֹ מִחֶרֶץ, [כשאין דעתו עליה בשעה שהוא בחוץ. דעמאלטס איז] וְהָשִׁיבוּ אֶת הָאָבֶן עַל פִּי הַבָּאָר לְמִקְמָהּ, קומט צוריק דער יֵצֵר הָרַע, קען מען גאָרנישט טון, און מ'קען גאָרנישט חלילה 'דורכפֿיין', און מ'איז [געבליבן באוועגט] 'דאָרט וואו מ'איז געווען' [פאָרן גיין אין בית המדרש].

[וכיון שאין המדובר מיציאה בפועל אלא מיציאה בדעת, נמצא דשפיר נשאר לנו עצה תמיד גם בלכתנו למקום אחר, וממילא מיושב קושיא ט, והבן].

עז

אופן שני ביישוב קושיא ט

ועוד יש לומר בכוונת המדרש, דרמו בדברי הכתוב וְהָשִׁיבוּ אֶת הָאָבֶן לְמִקְמָהּ, לִיתֵן "עצה" כרת מה לעשות באם יצא ושכח מהבית המדרש ומרגיש שחור כח היצר הרע, לזה אמר הכתוב שישב את "דעתו ומחשבתו" למקומו של הבית המדרש, וע"ז יונגע שוב היצר הרע כבמקומו של הבית"ד, כי ע"י המחשבה בהבית"ד היא נחשב כאילו הוא בבית המדרש ממש

אָדער אפשר זאָגט ער אַן עצה [ברמז הכתוב וְהָשִׁיבוּ אֶת הָאָבֶן לְמִקְמָהּ, אויף ווען] ער גייט אַרױס [ונתעורר היצר הרע כשהוא בחוץ].

וואָרן ווען מ'איז אינעווייניג, מילא דאָ [כאן בבית המדרש] האָב איך מיך אָביסל 'דאָך' דערוואַרעמט אָביסל קעגן יֵצֵר הָרַע, [אבל מהו העצה בשעה שיוצאין מבית המדרש].

[זאָגט דער מדרש]: דו ווייסט וואָס זאָלסט טון! זאָלסט נעמען 'דעם יֵצֵר הָרַע' [און דו] זאָלסט אים 'צוריק ברענגען' אויף 'דעם זעלבן פּלאַץ' [בחזרה לבית המדרש], וְהָשִׁיבוּ אֶת הָאָבֶן עַל פִּי הַבָּאָר לְמִקְמָהּ.

קום "דו" צוריק אויף 'דעם פּלאַץ'.

האָב דאָס 'אינזין' כסדר.

'כסדר' האָב דאָס אינזין.

עח

[ולפי זה] קאָן זיין [דמיירי אפילו רק "במחשבה", אז] טאַקע ווען מ'איז 'דאָרטן' [כשעדיין נשאר בחוץ, און] מ'דערשפירט זיך [ח"ו מיט אַ כח היצר הרע], זאָלסטו עס צוריק אַריינגעבן אין דער 'מחשבה' [דעם כח הבית המדרש, וליתן דעתך על זה], און צוריקנעמען דעם [כח הבית המדרש] וואָס דו האָסט מְבַטֵּל געווען [דערמיט] דעם כַּח הַיֵּצֵר ווען דו ביסט געווען דאָרט [בתוך הבית המדרש], ס'זאָל זיין וְהָשִׁיבוּ אֶת הָאָבֶן.

ער מיינט, טאַקע ווען דו ביסט דאָרט 'אינדורוין', זאָלסטו עס צוריקשטעלן לְמִקְמָהּ, [דורכדעם וואָס דו] זאָלסט דיך 'דערמאָנען', זאָלסטו עס 'אינזין האָבן' כסדר, וועסטו זיין 'דאָרטן' [בבית המדרש, ע"י המחשבה. וממילא] וועט זיין, וועט ווייטער זיין 'דער' כַּח [הבית המדרש], וועסטו ווייטער קאָנען מְבַטֵּל זיין די כוחות היצר.

[ולדרך זה הרווחנו, כי גם דרשה זו מסתיים בדברי המדרש "לטובה", ברמז הכתוב וְהָשִׁיבוּ אֶת הָאָבֶן וגו', וכמו בשאר הדרשות, ומיושב היטב קושיא ט].

וכמו כן להיפך, היוצא מבית המדרש ושוכח מעבודתו שעבד שם ומסיח דעתו ממנה, שוב אין לו סגולה זו שנתנו חז"ל משכחו לבית המדרש, ואבדה כלי מלחמתו, ואצלו שפיר יוצדק לשון "יציאה", אחרי שיציאתו מבית המדרש היא יציאה גמורה. (דברי יואל).

עט

היוצא מזה לענינינו:

דאָ אויך דאָס ענין [פון החזקת "תלמוד תורה ושיבה" לבניו, שהוא גם כן כענין "הבית המדרש" לצורך עצמו].

מ'דארף דאָס נישט 'צוגלידערן' [לפרט בפרוטרוט על מה הכוונה].
איך מיינ [אז] דער עולם [פארשטייט], איך מיינ מ'פארשטייט וואָס איך זאָג.
מ'קאָן דאָס גאָנץ גוט פארשטיין ווי ווייט מ'מוז דאָס אינזין האָבן כסדר.

פ

מ'דארף [טאָקע] סײַעֲתָא דְשִׁמְיָא, נעבן דעם [ביחד עם ההשתדלות והמחשבה לטובה]
ברויך מען גרויס סײַעֲתָא דְשִׁמְיָא [אז] מ'זאָל קאָנען 'דורכפירן'. (ראה נקודה זו ביתר ביאור, להלן
באות קנב, קסד, קסו).

פא

מילא דאָס ווייסט מען דאָך, דער בַּעַל דְּבָר - דער יִצְר הָרַע - איז זיך מִתְגַּבֵּר [נגד
זה, כיון שדבר זה הוא העצה היעוצה נגדו לבטל כח היצר].
און דער אָמַת טאָקע, די וואָס זענען נישט 'אין דערינען', די זענען טאָקע
'אינדרויסן', די האָבן עס זיכער נישט אינזין. [און] פון די וועט מען זיכער גאָרנישט
האָבן, ווי איך וועל שוין שפעטער^{נח} מְבַאֵר זיין.

קכ

המשך ישוב הקושיות בפסוק וַיֵּצֵא יַעֲקֹב

הקדמה לישוב קושיא ב-ג

יהיה איך שיהיה, על כל פנים יעקב אבינו, האָט ער געשטעלט אַ יסוד, ער האָט
געזען ס'וועט קומען דאָס גָלוּת, [והעמיד יסוד] אַז וויאָזוי מ'זאָל זיך קאָנען 'האַלטן'
מיט די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה. [וכדלעיל (באות ה)], שכל מעשה יעקב היה פועל דמיוני לדורות הגלות].
(ההמשך לזה, באות קלב)

קכט

עוד הקדמה לישוב קושיא ב-ג

מבואר בוורד הק', דבעבודה התלוי במחשבה [או דיבור] כדיעת ה' ועסק התורה, סני לעבוד אף באופן שהוא
בחנם. אבל במצוה התלוי "במעשה", יש לשלם עבוד זה ממון באגר שלים, בכדי שיתגשר הסטרא אחרא ממעשה
אותה המצוה

ס'איז אַ פֿלאַ דאָס ענין נאָך, ס'איז אַ חדוש פֿלאַ.

אין דעם זוהר הקדוש פרשת תרומה האָב איך געזען [איז דאָ] פאָרנט^{נט} - [אויפן
פסוק] וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה - באריכות אַ גאַנצער עמוד אין זוהר הקדוש^ס, שטעלט ער
אַראָפּ אַ יסוד, [וויאָזוי צו] פארטרייבן די סטרא אחרא.

^{נח} נראה הכוונה אל מה שהתחיל רבינו לומר להלן באות קנו. אלא תיכף הפליג (באות קנו, שיודפס א"ה בחלק ב של
דרוש זו) וחזר לענין אחר מהקודם לזה, ושוב לא חזר לענין זה.

^ט פירוש: 'בתחלת' פרשת תרומה.

קל

ער זאָגט, זאָגט ער אזוי:

זיין דבוק [בהקב"ה], ס'וועט גוט זיין [אפילו אן געלט].

[ווען] ס'איז נאָר אַ מחשבה, מ'איז דבוק אין באשעפער, [און כשעוסקין בדיעת התורה], קאָן זיין אפילו אָן געלט'.

[אָבער צו טון] אַ מצוה, אַ מעשׂה, [אוי כּדי צו] פאַרטרייבן די סטראַ אַחראַ [ממעשה אותה המצוה], קאָן מען נאָר אַז ס'קאָסט געלט. טאָמער איז עס בחנם, איז עס נישט גוט.

ווייל דאָרט וואו ס'איז [אומזינסט], דאָרטן וואו מ'גייט בחנם, דאָרט איז דאָ די סטראַ אַחראַ. די סטראַ אַחראַ קומט בחנם.

בווהר הק' (ח"ב דף קכח): פתח רבי שמעון ברישא ואמר, ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי. ויקחו' לי, האי מאן דבעי לאשתדלא במצוה, ולאשתדלא ביה בקודשא בריך הוא, אצטריך דלא ישתדל ביה 'בריקנא ובמגנא', אלא אצטריך ליה לבר נש לאשתדלא ביה כדקא יאות כפום חיליה. והא אוקימנא מלה דא בכמה אתרי, יאות 'למיסב' [=ליקח] בר נש ההוא אשתדלותא דקודשא בריך הוא, כמה דאתא אמר (דברים טו, יז) איש כמתנת ידו וגו'.

וא' תימא, הא כתיב (שע"ה, א) לכו שברו ואלכו שברו בלא כסף' ובלא מחיר יין וחלב, דהא איהו במגנא (ואשתדלותה בלא כסף), ואיהו אשתדלותא דקודשא בריך הוא. אלא אשתדלותא 'דאורייתא' [פירוש: עסק התורה בדיבור ובמחשבה], כל מאן דבעי זכי בה. [וכן] אשתדלותא דקודשא בריך הוא 'למנדע' ליה, כל מאן דבעי זכי ביה, בלא אגרא כלל. אבל אשתדלותא דקודשא בריך הוא דקיימא "בעובדא" [עבודת ה'] במצוה התלויה "במעשה", אסיר לנטלא ליה למגנא ובריקנא, בגין דלא זכי בההוא עובדא כלל, לאמשכא עליה רוחא דקודשא, אלא "באגר שלים".

בספרא דחרישי דאוליף אשמדאי לשלמה מלכא, כל מאן דבעי לאשתדלא לאעברא מניה רוח מסאכא ולאכפניא רוחא אחרא, ההוא 'עובדא' דבעי לאשתדלא ביה, בעי למקני ליה "באגר שלים", בכל מה דיבעין מניה, בין זעיר בין רב. בגין דרוח מסאכא איהו אדמון תדיר 'במגנא ובריקנא', ואזדבן בלא אגרא, ואגיס לבני נשא למשרי עלייהו, ומפתי לון לדיירא עמהון, בכמה פתויין, בכמה ארחין, סטי לון לשווא דדוריה עמהון. ורוח קודשא לאו הכי, אלא "באגר שלים" ובאשתדלותא רב סגי, ובאשתדלותא דגרימיה ובאשתדלותא דמשכניה, וברעותא דלביה ונפשיה". ולואי דכיל למרווח ליה, דישינו מדוריה עמיה. ועם כל דא, דינהך בארץ מישר דלא יסטי למינא ולשמאלא, ואי לאו, מיד אסתלק מניה ואתרחק מניה. ולא יכיל למרווח ליה כדבמדמיתא.

ועל דא כתיב ויקחו לי תרומה מאת כל איש, מההוא דאקרי איש, דאתגבר על יצריה. וכל מאן דאתגבר על יצריה אקרי איש. אשר ידבנו לבו, מאי אשר ידבנו לבו, אלא דיתרעי ביה 'קודשא בריך הוא', כמה דאת אמר לך אמר לבי (תהלים כו, ח), צור לכבי (שם עג, כז), וטוב לב (משלי טו, טו), ויטב לבו (רות ג, ז). כלהו בקודשא בריך הוא קאמר. אוף הקא אשר ידבנו לבו, מניה תקחו את תרומתי, דהא תמן אשתבח, ולאו באתר אחרא. ומנא דענין דהא קודשא בריך הוא אתרעי ביה ושיי מדוריה ביה, כד חמינן דרעותא דההוא בר נש (בחדון ברעותא דלכא) למרדף ולאשתדלא אבתריה דקודשא בריך הוא בלביה ובנפשיה וברעותיה, ודאי תמן דענין דשוא ביה שכינתא. כדן בעינן למקני ההוא בר נש בכסף שלים, (ולאשתדלא אבתריה) לאתחברא בהדיה ולמילף מניה. ועל דא קדמאי הוו אמרי (אבות א, ו) 'וקנה' לך חבר, "באגר שלים" בעי למקני ליה, בגין למקני בשכינתא. עד הקא בעי למרדף בתר וזכא ולמקני ליה.

אויף הכי, ההוא וזכא בעי למרדף בתר חייבא, ולמקני ליה "באגר שלים", בגין דיעבר מניה ההוא וזהמא, ויתכפא סטרא אחרא, ויעבד נפשיה, בגין דיתחשב עליה כאילו הוא ברא ליה. ודא איהו שבחא דסתלק ביה יקרא דקודשא בריך הוא, ויתר משכחא אחרא, ואסתלקותא דא יתיר מכלא. מאי טעמא, בגין דאיהו גרים לאכפא סטרא אחרא אסתלקא יקרא דקודשא בריך הוא. ועל דא כתיב באהרן (מלאכי ב, ו) ורבים השיב מעון, וכתיב (שם, ה) בריתי היתה אתו.

תא חזי, כל מאן דאחיד בידא דחייבא (ותב לגביה) ואשתדל ביה למשבך ארחא בישא, איהו אסתלק בתלת סלוקין, מה דלא אסתלק הכי בר נש אחרא. גרים לאכפניא סטרא אחרא, וגרים דאסתלק קודשא בריך הוא ביקרריה, וגרים לקיימא כל עלמא בקיומיה לעילא ותתא. ועל האי בר נש כתיב (שם) בריתי היתה אתו החיים והשלום, וזכי למחמי בגין לבנוי, וזכי בהאי עלמא, וזכי לעלמא דאתי, כל מארי דינין לא דכלין למידן ליה, בהאי עלמא ובעלמא דאתי. עאל בתריסר תרעי ולית מאן דימחי בידיה. ועל דא כתיב (תהלים קיב, ב) גבור בארץ ויהיה זועמו לשרים יבורך, הון ועשר כביתו ועדקותו עומדת לעד, ורח דאשך אור לישרים וגו'.

אָזוי זאָגט דער זוהר הקדוש, ער זאָגט [עס] אַרויס בפירוש, 'זיי' קומען בַּחנָם. [ולכן] אַז דו ווילסט פאַרטרייבן די סְטָרָא אַחְרָא, מוז זיין בַּאָגֵר שְׁלִים^{סא}, מוזטו באַצאָלן [סיי] 'וויפיל' מ'בעט ביי דיר. 'וויפיל' מ'בעט ביי דיר פאַר אַ דָּבָר מְצוּה, מוזטו באַצאָלן. און 'אָזוי' וועסטו אַוועקטרייבן די סְטָרָא אַחְרָא, אַנדערש נישט. אָזוי זאָגט דער זוהר הקדוש אַרויס בפירוש. ס'איז אַ חידוש פֿלאַ .. אַ שטיק זוהר דאָרטן אין פרשת תרומה.

קלא

ומובן מאליו, דלגיש הסמרא אחרא ע"י ממון, צריך שלא יבוא הממון עצמו מהסמרא אחרא, אלא מצד הקדושה ועל פי התורה

מוֹבֵן מֵאֲלִיו:

די וואָס דאָס געלט אַליין איז פון די סְטָרָא אַחְרָא, מיט דעם קאָן מען נישט פאַרטרייבן די סְטָרָא אַחְרָא, וואָרן דאָס געלט אַליין איז דאָך אַ סְטָרָא אַחְרָא. אָבער ביי 'אידישע' אידן, אָזוי ווי מ'שמועס מיר דאָ אַט, אַז מ'וויל פאַרטרייבן די סְטָרָא אַחְרָא, און ס'זאָל אויסהאַלטן^{סב}, איז טאַקע "נאָר מיט געלט". שטייט אַרויס [בזוהר] "בַּאָגֵר שְׁלִים".

(ראה עוד המשך לזה, באות קלו)

קלב

התחלת ישוב קושיא ב-ג

דאָס קאָן זיין.

יעקב אבינו, ער האָט דאָך דאָ געאַרבעט פאַר די שפּעטערע דורות (וכדלעיל באות ה,

ובאות כב).

דאָס קאָן זיין [בביאור המדרש, שיעקב אמר מאין יבא עֲזָרִי, אליעזר עבד אברהם כתיב ביה וכו']

ואני אין בידי כלום].

(סיום והמשך לזה, באות קלה)

קלג

מצינו באלעזר עבד אברהם שנתן המתנות לרבקה, ואחר כך שאל אותה מי היא, ועבור זה הוצרך לשנות אחר כך סדר הדברים כשסיפר הענין בבית לבן ובתואל. ולכאורה יוקשה למה באמת עשה כן, ליתן לה מתנות כשעדיין לא ידע מי היא

[ונקדים לבאר ענין אליעזר].

אפשר קאָן זיין, [אז] אליעזר עבד אברהם, [דער טעם] וואָס האָט ער 'געכאַפּט'

[במהירות, אַז קודם] האָט ער געגעבן די שְׁנֵי צִמְדִּים עַל יְדִיה, איידער ער האָט זי געפּרעגט^{סג} [בת מי את].

^{סא} פירוש: בכסף מלא.

^{סב} שיהיה קיום לדבר, שלא יתמוטט.

^{סג} כדכתיב בפרשת חיי שרה (כד, כב-כז): וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כָּלוּ הַגְּמָלִים לְשָׁתוֹת וַיִּקַּח הָאִישׁ נָזֶם זָהָב בְּקַע מִשְׁקָלוֹ וּשְׁנֵי צִמְדִּים עַל יְדֵיהָ עֲשָׂרָה זָהָב מִשְׁקָלָם. וַיֹּאמֶר בֶּת מִי אַתְּ, הִגִּידִי נָא לִי הֵיטֵב בֵּית אַבִּיךָ מְקוֹם לָנוּ לָלֶיֶן. וַתֹּאמֶר אֵלָיו בֶּת בְּתוּאֵל אֲנִי בֶן מִלְכָּה אֲשֶׁר יָלְדָה לְנָחוֹר. וַתֹּאמֶר אֵלָיו גַּם תָּכֵן גַּם מִסְפּוֹא רַב עָמְנוּ גַּם מְקוֹם לָלוֹן:

[דלכאורה איז] טאַקע אַ קשיא, וואָס האָט ער זיך 'געאייילט'. [והראיה] ער האָט דאָך געמוזט דערנאָך מִשְׁנֶה זיין [סדר הדברים, כשסיפר זאת בבית בתואל, אַזוי] זאָגט דאָך רש"י^ס, כדי [לחוש שמא] זיי וועלן דאָך אים פרעגן אַ קשיא [האיך נתת לה כשעדיין אינך יודע מי היא].

נו האָט ער געזאָלט אַזוי 'טון' [מעיקרא, צו] פרעגן קודם [בת מי אַתָּה, און נאָכדעם געבן, כדי] ער זאָל נישט דאַרפן מִשְׁנֶה זיין [שפעטער].

קלד

אבל לדברי הוזהר נוחא, כי מכיון שידע אליעזר שהולך עתה לבית רשעים, נתיירא שלא יאחזו בו הסמרא אחרא, ולכן הקדים ונתן מתנות לרבקה "באגר שלים", בכדי לגרש הסמ"א, ושיוכל לדבר עמה כראוי וכהוגן, מכלי אחיות הסמרא אחרא

[נאָר] ער האָט דאָך אָבער מורא געהאַט, [דהלא] ער איז דאָ בבית לבן [ובתואל, און] מי יודע וואָס פאַר אַ סטראַ אַחראַ ס'לויפט אים דאָ נאָך, וואָס ס'לויפט אים דאָ נאָך אַ סטראַ אַחראַ, האָט ער עס געוואָלט 'פאַרטרייבן'.

[נר] וואָס טוט מען, אָן געלט [אז] ער וועט צוגיין, איז נישט גוט.

האָט ער 'געכאַפּט', [און] ער האָט געגעבן - [שני צמידים] עֶשְׂרֵה זָהָב, און נָזַם זָהָב בקע מִשְׁקָלוֹ^ס - "בַּאֲגֵר שְׁלִים".

ער 'באַצאָלט' עס [אפילו על הספק], אָבי ער זאָל קאַנען עפעס 'טון', ער זאָל פאַרטרייבן די סטראַ אחראַ, [און] 'אַזוי' האָט ער געקאַנט מיט איר שמועסן, אַזוי האָט ער געקאַנט פרעגן, און זי וועט ענטפערן 'צו דער זאך' שמועסן.

אַזוי ווי ס'שטייט אַרויס אין זוהר הקדוש.

דאָס איז געווען דער וועג.

קלה

וממילא שפיר יובן גם כן, מה היה דאנתו של יעקב אבינו במה שאין בידו כלום, דנתיירא שלא יהיה לו עצה במה לגרש הסמרא אחרא

[וועל דרך זה יבואר כאן]:

האָט יעקב אבינו זייער געזאָרגט.

ער קומט דאָ בְּבֵית לָבָן, אליעזר [עבד אברהם מה כתיב ביה] וְכָל טוֹב אֲדֹנָיו בְּיָדוֹ, האָט ער זיך געקאַנט 'אַן עֶצָה געבן' [מיט געלט, כדי צו פאַרטרייבן די סטראַ אחראַ]. ער האָט זיך געקאַנט אָן עֶצָה געבן.

זאָגט ער אָבער, אני אין בידי לא צמיד אחד, וויאָזוי וועל איך טון, וואָס וועל איך דאָ טון [בכדי לגרש הסטראַ אחראַ], און [ער האָט מורא געהאַט טאַמער] חלילה ער וועט אַריינפאלן.

^ס דאחר כך בעת שסיפר המעשה בבית בתואל כתיב שם (כד, מז): וְאֶשָּׂאֵל אֹתָהּ וְאָמַר בֵּית מִי אַתָּה, וְתֹאמַר בֵּית בְּתוּאֵל בֶּן נְחוּרִי אֲשֶׁר יָלְדָהּ לוֹ מִלְכָּה, וְאֶשֶׂם הַנָּזָם עַל אִמָּהּ וְהַצְמִידִים עַל יָדֶיהָ. וְעַל זֶה כָּתַב רש"י שם: וְאֶשָּׂאֵל, וְאֶשֶׂם. שִׁינָה הַסֵּדֶר, שְׁהָרִי הוּא תַחֲלָה נִתֵּן וְאַחֵר כֵּךְ שָׂאֵל, אֲלֵא שְׁלֵא יִתְפָּשׂוּהוּ בְּדַבְּרֵי וַיֹּאמְרוּ הֵיאָךְ נָתַתְּ לָהּ וְעַדִּין אֵינְךָ יוֹדֵעַ מִי הִיא. ^ס וְעַדִּין שֶׁם בְּרַש"י: בְּקַע. רמז לשקלי ישראל, בקע לגלגלת: וְשְׁנֵי צְמִידִים. רמז לשני לוחות מצומדות: עֶשְׂרֵה זָהָב מִשְׁקָלָם. רמז לעשרת הדברות שבהן:

קלו

המשך ההקדמה ליישוב קושיא ב-ג

לכאורה יש לחקור מה יעשה העני שאין לו ממון, האך יוכל גם הוא לגרש הסטרא אחרא ממעשה המצוה

איך קלער נאָר [להוסיף נופך בדברי הזוהר].

איי למשל מ'וועט דאָך פרעגן, עטס וועטס פרעגן אַ קשיא וואָס טוט אַן אַרימאָן

וואָס ער ברויך צו געבן [בכדי לגרש הסטרא אחרא]?

קלז

והנראה בזה, כי בזכות מה שאחרים מקיימים עמו מצות צדקה ע"י הממון, על ידי זה מגרשים הסטרא אחרא גם מעל העני. ונמצא שהנותן צדקה לעני, עושה עמו מצוה כפולה

איז אָבער אַזוי, קאָן זיין. אַזוי האָב איך גערעכנט.

אַז די וואָס זיי 'גיבן' אַנדערע [מענטשן, געלט פאַר'ן אַרימאָן], זענען דאָך מַזְכָּה דעם

אַרימאָן [מיט געלט], איז מען מַזְכָּה יענעם [אויך מיט די סגולה המובא בזהר] און

מ'פאַרטרייבט די סטרא אַחרא פאַר 'יענעם' אויך, און ס'נוצט פאַר 'אים' אויך [להנותן]

און פאַר 'אים' אויכעט [להמקבל], ווייל ס'גיט דאָך אַן אַנדערער שוין¹⁰.

[און] טאַמער גיט טאַקע 'קיינער' נישט, איז טאַקע נישט גוט!

קלח

איבערדעם איז טאַקע, אין הכי נמי, אַנדערש [קען מען נישט, ווי] דער זוהר הקדוש

זאָגט [אַז] אַנדערש קען מען נישט [לגרש הסטרא אחרא. אָבער] פאַר דעם אַרימאָן איז נאָר

'אַזוי' - מוז איך זאָגן - ווייל יענער גיט.

[וממילא כשנותן צדקה לעני] טוט ער אַ טאַפּלטע מַצְוָה.

א [ער גיט יענעם [דאס געלט]. ב] און פאַרטרייבט טאַקע פון יענעם די סטרא

אחרא.

קלט

המשך יישוב קושיא ב-ג

איבערדעם ווען ער איז צוגעקומען אליעזר עבד אברהם [לרבקה], האָט ער איר

געוואָלט [קודם] געבן [בכדי לגרש הסטרא אחרא, ועי'ז גירש הסטרא אחרא גם "מעל רבקה", ולא

רק מעל עצמו].

קמ

וזה שאמר יעקב אֶשָׂא עֵינִי לְמַלְפְּנֵי וְלִמְעַבְדֵּי, היינו מאברהם ויצחק, דבוראי שאליעזר קיבל עצה זו מן אברהם אבינו, ולכן לקח כל טוב אדוניו בידו, בכדי לגרש הסטרא אחרא. ואם כן מאין יבא עֵינִי לעשות כן, והלא אין פְּדִי כולם

דאָס איז דער פֿשט [מה שאמר יעקב אֶשָׂא עֵינִי לְמַלְפְּנֵי וְלִמְעַבְדֵּי].

[דלכאורה קשה] וואָס איז לְמַלְפְּנֵי וְלִמְעַבְדֵּי, [שעל זה ממשיך ואומר "אליעזר עבד אברהם

מה כתיב ביה" וגו'. והלא] אליעזר איז דאָך נישט געווען זיין רבי.

[אמנם הכוונה כי אליעזר עבד אברהם] ער איז דאָס מְקוּבָּל געווען פון די רבי'ס [זיינע,

שהוא אברהם אבינו, הא דעל ידי כסף פּאָגַר שְׁלִים מגרשין הסטרא אחרא, וכן יעקב] דעס האָט ער

נישט געוואוסט פון אליעזר'ן [רק מאבותיו ורבותיו, איבערדעם] זאָגט ער לְמַלְפְּנֵי

¹⁰ ושוב אין זה 'פֿאַתֶּר רִיקָנָא', כדברי הזוהר.

וּלְמַעַבְדֵּנִי, 'זיי' האָבן מיך 'געלערנט' וויאָזוי מ'פאַרטרייבט אַוועק די סטרא אַחרא, און פאַר דעם טעם האָט אליעזר עבד אברהם געהאַט פֿל טוב אַדְנִי פִּידוּ. און איך האָב גאַרנישט, איך בין אַזוי געבליבן מיט גאַרנישט, דער בורא כל עולמים האָט מיר נישט געגעבן 'די' געלעגנהייט. (ואם כן מאין יבא עֲזָרִי).

קמא

והעצה שאמרנו בשאר עניים, לגרש הסטרא אחרא על ידי כח הממון של הנותנים, זה לא היה שייך או אצל יעקב, כי לא היה לו ממון לקבל אלא מלבן, ובממון לבן שהוא עצמו מסטרא אחרא אין יכולין לגרש בו הסטרא אחרא (והעצה הנזכרת, אַז) אַן אַנדערער זאָל געבן פאַר אים, דאָס איז דאָך נישט געווען (ווער ס'זאָל אים געבן), וואָרן ער איז דאָך געגאַנגען לבית 'לבן', און יענער וועט דאָך אויך זיין אַ סטרא אַחרא, דעס געלט וועט דאָך זיין בלויז סטרא אַחרא, און דעס וועט דאָך אים נישט נוצן (וכמבואר לעיל באות קלט).
נו וואָס (זאָל ער טון), האָט ער נישט קיין שום עצה.

קמב

(ומעתה לא קשה עוד מה שהניח את העיקר והזכיר רק את הטפל שהוא דאגת הממון (קושיא ג).
דלדרכנו דאגה זו של חסרון הממון היה אצל יעקב אבינו העיקר הראשון, כי כל הצלחתו וישועתו ברוחניות ובגשמיות היה תלוי בזה, שיוכל להשתדל מקודם באגר שלים, בכדי לגרש כחות הסטרא אחרא. (דברי יואל).
(וכן לא קשה (קושיא ב) וכי לא היה לו בטחון רגע אחד, כי על עניני רוחניות שפיר צריך לדאוג על זה, ואין בזה חסרון בחיוב הבטחון בה' ^{טו}).

קמג

אבל שוב התחוק יעקב להשים תקותו בה', שיעזור לו גם בזה, ויציא לו ממון מצד הקדושה. וכמו שהיה לבסוף שעזר לו הקב"ה בדרך גם דייקא, כדי שיהיה הכל מצד הקדושה, ועי"ז היה לו במה לגרש הסטרא אחרא מפעולותיו הקדושים
חזר ואמר, אַז דער בורא כל עולמים האָט אַזוי געפירט, וועט דער באַשעפער העלפן [באיזה אופן. כי עֲזָרִי מֵעַם ה'] עֲשֵׂה שְׁמִים וְאַרְצִי, אַז דער בורא כל עולמים האָט באַשאפֿן די וועלט פון תחילת הבריאה [מבלי שום פעולה שקדמה לזה, וכמו כן יושעני אף בדרך נס, מבלי שאקדים מקודם שום השתדלות. (חידושי תורה למסיכות) ^{טז}].

קמד

און אַזוי איז טאַקע געווען [לבסוף], ער האָט געהאַט די גרויסע הַשְׁפָּעָה מן השמים, (וואָס) ס'איז געווען בלויז מַסְטָרָא דְקָדוּשָׁה. ס'איז געווען [א השפעה דקדושה], און דער מַלְאָךְ האָט אים געברענגט [כדכתיב להלן בפרשתן (לא) יִאֲשָׁא עֲיִנִי וְאָרָא בְּחֹלֹם וְהִנֵּה הָעֲתִידִים וגו', וכפירש"י שם ^{טז}].
דער מַלְאָךְ האָט [עס] געגעבן, (ווייל) ס'האָט געמוזט זיין בדרך נס, [בכדי שיהיה הכל רק מסטרא דקדושה].

^{טו} אלא שעם כל זה התחזק עצמו שגם על זה ישם תקותו בה', וכדמסיק רבינו בהמשך.
^{טז} וכן הוא בדברי יואל וז"ל: והבורא כל עולמים הוא כל יכול, ויכול להושיעני בדרך נס מבלי שאקדים מקודם שום השתדלות בדרך הטבע, עֲזָרִי מֵעַם ה' עֲשֵׂה שְׁמִים וְאַרְצִי, דשמים וארץ גם כן על דרך זה נברא, מבלי להקדים מקודם שום פעולה והכנה אחרת, ודרך זה הושם בכח הבריאה מתחילה, ומעתה אין לי מה לדאוג עוד כלל, כי בודאי על דרך זה תהיה ישועתי גם כן.

^{טז} ועיין מה שביאר רבינו באורך בזה בשבת שלאחריו, בס"ג ויצא תשכ"ז.

קמה

דער בורא כל עולמים האָט אים געקאָנט העלפֿן מיטן 'דרך הטבע' אויכעט לכאורה, די אלע זאכן וואָס יעקב האָט געברענגט, און מיט די שטעקענעס. [אַבער] מ'האָט געברענגט [דייקא אַ מלאָך האָט געמוזט קומען [בדרך נס]. [ולכאורה] פֿאַרוואָס שיקט מען אַ מלאָך טון [אַזא זאך, דלכאורה] ס'איז דאָך אַן עוֹלָה, אַז מ'שמועסט אַפּ אַזוי מיט לָבֵן, [והמלאך עושה פעולות לטובת יעקב נגד לבן]. נאָר דער בורא כל עולמים האָט אים געהאָלפֿן. [און] מיטן דרך הטבע האָט מען דאָך אים געקאָנט העלפֿן אויכעט.

קמו

[אַבער] ניין, ס'האָט אָבער געמוזט זיין אויף אַזאַ אַרְבֵּי אַרְבֵּי, וואָס ס'איז חוץ לדרך הטבע, [כדי] ס'זאָל נישט האָבן קיין שום שייכות נישט מיט גאָרנישט פֿון 'יענעם'. און דאָס האָט אים גערעטעט [מידי הסטרא אחרא].

קמו

ישׁוב קושיא ד

ולוה נאמר לו יִשְׁמַר אֶת נַפְשׁוֹ מִמָּלֶאךָ הַמּוֹת, דהיינו מכוחות הסטרא אחרא [איבערדעם] דער בורא כל עולמים האָט אים געזאָגט ה' יִשְׁמְרֶךָ מֵעַשׂוֹ וּמִלִּבְךָ [שלא תצטרך לממונם], און דער סוף וועט זיין יִשְׁמַר אֶת נַפְשׁוֹ מִמָּלֶאךָ הַמּוֹת [דהיינו מכוחות הסטרא אחרא, וכמו שאמרו חכמינו ז"ל (בבא בתרא טז). הוא השטן הוא היצר הרע הוא מלאך המות].

קמה

הקדמה לאופן שני בישׁוב קושיא ב-ד

מבואר במדרש בפסוק יִגַּל יַעֲקֹב יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל, דיעקב אבינו מרגיש בצרותן של ישראל בתוך הגלות יותר משאר האבות, ולכן גם בעת הישועה ירגיש יעקב יותר בשמחתן של ישראל קען זיין, דאָ ליגט נאָך אין דעם אַ בחינה [באומרו יִשְׁמַר אֶת נַפְשׁוֹ מִמָּלֶאךָ הַמּוֹת]. [דהנה] איך פלעג צו זאָגן [אויף דעם וואָס] דער מדרש זאָגט^{טז}, ווען משיח וועט קומען [שטייט] (תהלים יד, ו, גג, יז) יִגַּל יַעֲקֹב יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל, פרעגט דער מדרש פֿאַרוואָס יִגַּל יַעֲקֹב, פֿאַרוואָס שטייט נישט יִגַּל יַעֲבֹרָהִם.

^{טז} ווייזן עוד מה שביאר רבינו בזה באורך בס"ג ויצא תשכ"ח (לשון קדשו קונטרס קכו), ועוד בכמה דרושים.

^{טז} בפסיקתא רבתי (פרשה מא): דבר אחר מי יתן [וגו'] יִגַּל יַעֲקֹב יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל, לא היה צריך לומר אלא יגל אברהם יצחק ויעקב וישמחו ישראל, אֲלֵלָא למה "יִגַּל יַעֲקֹב", לפי שיעקב מצטער כשישראל מצטערים וכשהם מכל האבות, לפי שהוא מזומן לסעודה, שנאמר (ישעי' מח, יב) שָׁמַע אֱלֹי יַעֲקֹב ויִשְׂרָאֵל מִקְרָאִי. מהו מקוראי, מוזמני, כמה דאת אמר (שמואל א ט, כב) ויתן להם מקום בראש הקרואים. ורב אמר, משל למי שמשיא את בתו, מי שמח, אלא אביה של כלה, שנאמר (ישעי' כט, כב) לכן כה אמר ה' אל בית יַעֲקֹב. הוי אומר, כשתבוא הגאולה לישראל, יעקב שמח בה מכל האבות. לכן נאמר יִגַּל יַעֲקֹב יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל.

ובאברהם רבה (ב, ז): ויִבְרַח יַעֲקֹב בְּקָשׁ לְהִבָּחֵה אֶכְלָה סָבִיב (איכה ב, ד). אמר רבי שמעון בן לקיש, כשהפועננות באה אין מִרְגֵּשׁ בַּה אלא יַעֲקֹב, מאי טעמא, ויִבְרַח יַעֲקֹב בְּקָשׁ לְהִבָּחֵה. וכשהטובה באה אין מרגיש בה אלא יעקב, הדין הוא דכתיב יִגַּל יַעֲקֹב יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל.

אלא, ווייל ווען אידן זענען אין א צרה, מרגיש 'יעקב', איבערדעם [גם בעת ישועתם] יגל 'יעקב'.

קמט

ולכאורה צ"ב הא גופא, למה בהצרה מרגיש יעקב יותר משאר האבות

נו איז דאך הא גופא קשיא, פארוואס שפירט נאר 'יעקב' [בעת צרתם], און נישט ער [אברהם].

קנ

וביאתי בזה, על פי המבואר בגמרא דהמתים אינם יודעים מעצמם בעצור החיים, אלא אם כן באים ומודיעים להם, ומוכח שם דאפילו בהאבות הק' נאמר כן

האב איך אמאל געזאגט אויף דעם^{עב} א הערה.

ווייל אין די גמרא אין ברכות^{עב} איז א גאנצער 'קלער', צי זיי ווייסן [די מתים פון] וואס ס'טוט זיך אויף 'דעם' עולם, אפילו די אבות^{עב} [הקדושים]. [וכדכתב] המתים אינם יודעים [קהלת ט, ה].

[ויענין עוד במדרש תהלים (מזמור נז): מי יתן מציון ישועת ישראל בשוב ה' שבות עמו יגל יעקב ישמח ישראל. אמר הקב"ה לישראל, כשלקו הבנים לקו האבות עמהם, שנאמר (שמואל א יב, טו) והיתה יד ה' בכם ובאבותיכם. ואף כשתנחמו, יתנחמו האבות עמכם. הדא הוא דכתיב מי יתן מציון ישועת ישראל וגו'.]

^{עב} עיין זה בדברי יואל ויחי (עמוד תצג), בלק (עמוד קיא), ועוד. (וע"ע להלן בהערה פ).

^{עב} בגמרא ברכות (דף יח): רבי חייא ורבי יונתן הוו שקלי ואזלי בבית הקברות, הוה קשדיא תכלתא [דהציצית] דרבי יונתן, אמר ליה רבי חייא דל'ה, כדי שלא יאמרו למחר באין אצלנו ועכשיו מחרפין אותנו. אמר ליה ומי ידעי כולי האי, והא כתיב (קהלת ט, ה) והמתים אינם יודעים מאומה. אמר ליה אם קרית לא שנית וכו', כי החיים יודעים שמתו (שם), אלו צדיקים שבמיתותן נקראו חיים וכו', והמתים אינם יודעים מאומה, אלו רשעים שבחייהן קרויין מתים וכו'.

בני רבי חייא נפוק לקרייתא, אייקר להו תלמודייהו [פירשי: אשתכח תלמודם מגרסתם, 'אייקר' הוכבד עליהם מחמת שכתב], הוו קא מצערי לאדכוריה. אמר ליה חד לחבריה ידע אבון [רבי חייא] בהאי צערא, אמר ליה אידך מנא ידע, והא כתיב (איוב יד, כא) יכבדו בניו ולא ידע. אמר ליה אידך ולא ידע [בתמיה], והא כתיב (שם, כב) אף בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאכל, ואמר רבי יצחק קשה רמה למת קמחט בבשר החי. אמרי, בצערא ידיהו ידעי, בצערא דאחרינא לא ידעי.

ולא, והתניא מעשה בחסיד אחד שנתן דינר לעני בערב ראש השנה בשני בצורת, והקניטתו אשתו, והלך ולן בבית הקברות ושמע שתי רוחות [של שתי ילדות מתות] שמספרות זו לזו וכו', לשנה האחרת הלך ולן בבית הקברות, ושמע אותן רוחות שמספרות זו עם זו, אמרה לה חברתי בואי ונשוט בעולם ונשמע מאחורי הפרגוד מה פורענות בא לעולם, אמרה לה, חברתי הניחני, דברים שביני לביןך כבר נשמעו בין החיים. אלמא ידעי. דילמא איניש אחרינא שכיב ואזיל ואמר להו וכו'.

תא שמע דאבדו דשמואל הוו קא מפקדי גביה זוזי דיתמי, כי נח נפשיה לא הוה שמואל גביה, הוו קא קרו ליה בר אכיל זוזי דיתמי, אזל אבתריה לחצר מות וכו'. אדהכי והכי אתא אבדו וכו'. אמר ליה זוזי דיתמי היכא, אמר ליה זיל שקליניהו באמתא דרחאי עילאי ותתאי דידן ומיעיזי דיתמי, אמר ליה מאי טעמא עבדת הכי, אמר ליה אי גנובי גנובי מגנבו מדידן, אי אכלה ארעא אכלה מדידן. אלמא ידידעי, דילמא שאני שמואל כיון דחשיב קדמי ומכרזי פנו מקום.

ואף רבי יונתן דדר ביה, דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, מנין למתים שמספרים זה עם זה, שנאמר ויאמר ה' אליו זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר, מאי לאמר, אמר הקב"ה למשה, לך אמור להם לאברהם ליצחק וליעקב, שבעה שנשבעתי להם כבר קיימתה לבניכם. אי סלקא דעתך דלא ידעי, כי אמר להו מאי הוי. אלא מאי ידידעי, למה ליה למימר להו, לאחזוקי ליה טיבותא למשה.

אמר רבי יצחק כל המספר אחרי המת כאילו מספר אחרי האבן, איכא דאמרי דלא ידעי, ואיכא דאמרי ידידעי ולא איכפת להו. איני, והא אמר רב פפא חד אישתעי מילתא בתריה דמר שמואל, ונפל קניא מטללא ובזעא לארנקא דמוחיה, שאני צורבא מרבנן דקדושא בריך הוא תבע ביקריה.

^{עב} כדמוכח ממה שאמרו אצל ואף רבי יונתן דדר ביה, מהא דאמר הקב"ה למשה שילך ויודיע לאברהם יצחק ויעקב.

זעט אויס אין די גמרא [אין] די ענדע^ע אז זיי ווייסן נישט [מעצמם], נאָר אז ס'קומט אַרויף אַהין איינער פֿון דאַנעט^ע, און מ'איז זיי מוֹדִיעַ. אַנדערש ווייסן זיי נישט.

קנא

ועל כן אף אברהם ויצחק אינם יודעים הכל מעצמם, מן הצרות שעוברים על ישראל. אבל בעקב אבינו הלא אמרו יעקב אבינו 'לא מת', ועל כן יעקב שפיר יודע ומרגיש יותר בכל צרותם של ישראל [ובוכותו יהיה הצלה וישועה לישראל מתוך צרותם]

נו [אברהם ויצחק שהם למעלה בגן עדן] זענען זיי רבוק [נאָר] אין די עולמות עֲלִיוֹנִים, זיי ווייסן נישט 'אַזוי ווייט' פון די צָרוֹת [אויף 'דעם' עולם].

נו יעקב אבינו איז דאָך אָבער לאַ מֵת (תענית ה:). יעקב אבינו איז נישט קיינמאָל נישט געווען קיין מת, ער איז דאָך געבליבן 'בְּחַיִּים'.

וכלשון הזה כתבו התוספות במס' סוטה (לד:): שאמרו שם בגמרא שהלך כלב לחברון ונשתטח על קברי אבו ואמר אבותי בקשו עלי רחמים. ועל זה כתבו התוספות: ואם תאמר והאמר בפרק מי שמתו (ברכות יח.) דמית לא ידעין מידי, ומשמע במסקנא ואפילו אבות העולם. יש לומר דעל ידי תפילה שזה מתפלל מודיעין להן שכן נתפלל, והכי אמר בפרק שני דתענית (דף טז.) למה יוצאין לבית הקברות, כדי שיבקשו עליהם מתים רחמים, וכן בפרקי דרסידים (תענית כג.) בעובדא דרבי מנא דאשתטח אמרתא דאבוה [עכ"ל התוספות]. ועיין בגליון הש"ס ובמלא הרועים שם, מה שנתקשו על זה, דהא אמרו דרבי יונתן הדר ביה, אמנם לפי דברי רבינו בדברי יואל ויחי עמוד תצג (המובא להלן בסמוך) על פי דברי המהרש"א בברכות, מיושב קושייתם, ומבוארים דברי התוספות. והוא דגם הם פירשו דברי הגמרא ברכות כעין סברת המהרש"א שם, דרבי יונתן לא הדר ביה 'לגמרי'.

ועיין עוד בהגהות בן אריה בסוטה שם, מה שמפרש בדברי התוספות וז"ל: תוס' ד"ה אבותי כו', והאמר בפרק מי שמת דמית לא ידעין כו'. נ"ב כן ס"ל לר' יונתן שם קודם שם קודם דהדר ביה, ומה שכתבו התוספות ומשמע במסקנא אפילו אבות העולם, היינו דאם לא כן לא מוכח מידי דהדר ביה, דהוכחת הגמרא ממה שאמרו למשה שילך אל האבות, ודלמא אבות שאני, ואי דהוכחת הגמרא משום דאמר מנין למתים משמע כל המתים, אם כן יקשה על ר' יונתן מנא ליה למילף שאר מתים מאבות, אלא על כרחך דסבירא ליה דאין לחלק כלל.

^ע בהא דדחי דילמא אינש אחרינא שכיב ואזיל ואמר להו. וכן אף בהא דאמרו דאף רבי יונתן הדר ביה וכו', דאי סלקא דעתך דלא ידעי כי אמר להו מאי הוי, ופירש רש"י ואי ס"ד דלא ידעי, שאין מבינין כלום אלא צערא לגופא. דלפי זה נמצא לכאורה דלמסקנא ידעי. אמנם על זה הקשה במהרש"א, מאי קא מוכח דידעי, ואימא כדמשני לעיל דאינש אחרינא שכיב ואזיל ואמר להו, הכא נמי נימא דלא ידעי אלא דמשה אזיל ואמר להו. ותירץ המהרש"א דלא משני הכי לעיל אלא לפי סברת חד מבני ר' חייא, דאיכא למימר דמודה דאי אתי אינש ואמר להו ידעי, אבל לסברת רבי יונתן דיליף מדכתיב והמתים אינם יודעים מאומה, משמע אפילו בדבר שמספרים להם שם אין יודעים, לכן בעל כרחך צריך לומר דהדר ביה, עכ"ל המהרש"א. ולפי זה משמע דגם לפי המסקנא דהדר ביה רבי יונתן ומודה דידעי, היינו גם כן דמודה דאם מודיעים להם מן החיים ידעי, כדדחי בגמרא לעיל, אבל לא ידעו מעצמם. (מדברי יואל ויחי עמוד תצג).

^ע והיינו באחד מב' אופנים, או כהתירוק שאמרו דילמא אינש אחרינא שכיב ואזיל ואמר להו. או שאחד מן החיים בא ומודיע להם, וכעין שאמרו במשה רבינו שהלך להודיע להאבות. [ויע' בתירוק התוספות בסוטה לד: המובא לעיל בהערה עד].

וז"ל רבינו בדברי יואל לר"ה (אות מא) מדרשת תקיעת שופר תשכ"ו: דאף על פי שאמרו חז"ל (ברכות יח:) שהמתים מעצמן אין יודעים מה שנעשה בעולם הזה, אבל מכל מקום אם מודיעים אותם הרי יודעים. וכן אמרו חז"ל בפתיחתא דמדרש איכה (אות כ) שבשעת החורבן הלך ירמיה הנביא למערת המכפלה לעורר את האבות הקדושים ואת משה רבינו ע"ה, ובאו ועוררו רחמים על ישראל והקב"ה הבטיח לגאלם, עיי"ש.

^ע וז"ל רבינו בס' ב"א ויחי תשכ"ז: יעקב אבינו לא מת, (כדכתיב (ימ"ל ל, י) אַל תִּקַּח עֲבָדִי יַעֲקֹב גֹּוֹרִי פִי הִנְנִי מוֹשִׁיעֶךָ מִרְחוֹק) וְאַתָּה יוֹרֵדְךָ מֵאֶרֶץ שְׂבָכִים, זָאגט די גמרא (תענית ה:) מִקִּישׁ הוּא לִרְעוּ, אַ הִיקֵשׁ לִמְחָצָה, מִזוּ דאָךְ זֵינן אַז יַעֲקֹב אֲבִינוּ אִיז גַּעבִלִיבן [אויך דאן] בְּגִלְתוֹ [דהא מִקִּישׁ אֲחֻתוֹ לִרְעוּ ב'פֶּאָרְץ שְׂבָכִים].

מ'זעט דאָך אין די מדרשים אויך אַזוי, [בפסוק] יִגַּל יַעֲקֹב שְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, אַז יַעֲקֹב שְׁפִירט מִעַר דַּעַם 'צַעַר' פֿון אַלֶּע אַבֹּת, און ס'וועט זיין מִעַר 'שְׁמִחָה' בִּי די גַּאֹלָה [פֶּאָר יַעֲקֹב], ווייל ער איז 'מִיט' אין גִּלְתוֹ מִיט אִידֶן, יוֹרֵדְךָ מֵאֶרֶץ שְׂבָכִים.

אויף וואָס פֶּאָר אָן אָופֿן ער איז 'מִיט'? דאָס פֶּאָרשטִי מִיר נישט, דאָס שטײט נישט. מִי יוֹדֵעַ, אַפְשֵׁר [איז ער] גָּאָר טאַקע בְּחַיִּים חַיִּיתוֹ [מיט אונן].

נו אַז ער האָט געלעבט (גם בדורות הגלות), ווייסט ער, שפירט 'ער' דעם ביטערן מצב, ער שפירט צרות ישׂראל.
[און וועגן דעם] אַז דער בורא כל עולמים וועט העלפן [אידן], וועט זיין יגל יַעקב ישׂמח ישׂראל, ווייל ער שפירט דאָך [דעם צער הגלות].

קנב

אופן שני בישוב קושיא ב-ד

דאנתו של יעקב לא היה על עצמו, אלא על דורות העתידים בגלות, האין יתקימו להשמר מכחותיהם של עשו ולבן, שהם כוחות האומות והסטרא אחרא

ממילא, דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט [יִשְׁמַר אֶת נַפְשְׁךָ מִמְּלֶאךָ הַמוֹת].
[ווייל] ער האָט דאָך [געזאָרגט אויף שפעטער], אַלדֵינַגס איז דאָך געגאַנגען אויף שפעטער^ט, [איבערדעם] קאָן זיין [מה שנתירא מעשו ומלבן והיינו מכחות הסטרא אחרא] דאָס איז אויכעט אַן ענין [שנתירא על הדורות] פון גלות.
אפילו ער האָט פֿאַר זיך נישט מורא געהאַט [מעשו ומלבן, וממלאך המות, אָבער] וואָס וועט זיין [מיט] די שפעטערע דורות אין גלות, וויאָזוי וועט מען אויסזען, מ'וועט זיך נישט קאָנען רירן [להנצל מכחות האומות והסטרא אחרא].

קנג

אבל הבטיח הקב"ה, כי אם יהיה לבני ישראל רצון ומסירת נפש, אז יהיה להם סייעתא דשמיא להנצל מכוחותיהם, [בכוחות של יעקב אבינו שלא מת, והוא מרגיש בצרתם של ישראל אף כשהם בגלות בין האומות]

[נאָר] דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט מ'וועט האָבן סײַעֲתָא דְשִׁמְיָא. אַז מ'וועט וועלן' [להנצל מהסטרא אחרא] און מ'וועט האָבן מְסִירַת נַפֶּשׁ [דערויף] וועט מען האָבן סײַעֲתָא דְשִׁמְיָא^ט.

קנר

ולוה נאמר לו ה' יִשְׁמְרֶךָ מֵעֵשׂוּ וּמִלְבָּן, והיינו בדורות הגלות. והאין יהיה זה, לזה אמר יִשְׁמַר אֶת נַפְשְׁךָ מִמְּלֶאךָ הַמוֹת, כי יעקב אבינו "לא מת". ועל כן ישאר בחיים גם בזמן הגלות וירגיש בצרתם, ולזה יגן זכותו ותפלתו עליהם, עד שיוושעו ישראל, ויתקיים בו יגל יַעקב יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל

[איבערדעם] האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט [ה'] יִשְׁמְרֶךָ מֵעֵשׂוּ וּמִלְבָּן, [והכוונה על דורות הגלות, שינצלו ויושמרו מהאומות המציקים להם, ומכוחות הסטרא אחרא].
איי וויאָזוי, [דורכדעם וואָס] דו וועסט צוקוקן [בצרות הגלות, ווייל] דו ביסט [דאָך] יִשְׁמַר אֶת נַפְשְׁךָ מִמְּלֶאךָ הַמוֹת, דו [יעקב] וועסט דאָך זיין [נשמר] "מִמְּלֶאךָ הַמוֹת", [כי יעקב אבינו "לא מת", וממילא] וועסט 'דו' שפירן, וועסט זען וואָס טוט זיך אין דור, און דו וועסט שטיין לימנין, און ממילא וועסט 'דו' אַכטונג געבן.
[און] אַז דער בורא כל עולמים וועט העלפן, וועסטו טאקע זיין יגל יַעקב יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל^פ.

מי יודע, אַז מ'העט גאָר געוואוסט [וויאָזוי], אפשר העט מען גאָר געקאָנט זיך 'אויסרעדן דאָס האַרץ' [פאר יעקב אבינו], מ'העט זיך גאָר געקענט בעטן, מ'העט געקאָנט עפעס זוכה זיין. נאָר ס'איז דאָך א גרויסער קֶסֶת.
^ט וכדלעיל באות ה, קכ. קנב. וכמבואר בכמה מדרשים על פרשת ויצא וישלח.
^פ וכדלעיל באות פ, וכן להלן באות קסד, קסו.
^פ ועיין בחינה זו בביאור המדרש בדברי יואל לסוכות (אות פא), ובסוף ס"ג ויצא תשט"ז.

קנה

היוצא מזה לעניינו:

על כל פנים דער תוכן הדברים פון דעם אלעמען:

מ'דארף געוואָרנט צו זיין [להשתתף בהחזקת התורה 'פאָגראַ שְׁלִים'], דאָס איז נישט קיין פֿשטות (עבור צורך הגשמי בלבד, אלא יש בזה גם ענין פנימי לגרש הסטרא אחרא), און נאָר מיט 'דעם' קען מען זיך 'אויפהאַלטן' [שיהיה לנו קיום בדרך הקדושה].

קנו

אונז ווייס מיר דאָך גאַנץ גוט, אַז אינדרויסן [מחוץ למחנינו, אין מי שיחזיק בעדינו].

קנה

על כל פנים, 'די' אידן וואָס דער אייבירשטער העלפט [זיי], דער בורא כל עולמים איז [פאַר זיין געווען חוֹנֵן דַּעַת] [להבין מעלת החזקת התורה בדרך האמת, הם צריכין להתאמץ ולתמוך בזה]. מ'זעט דעך 'דאָך' בְּרוּך הַשֵּׁם [שמתרבים ההולכים בדרך אֱמֶת, והתינוקות של בית רבן המתגדלים על דרך זה].

עקסטער וואָס איך האָב מיך אַליין נישט גערעכט^{פא} [שיתרבה כל כך], נאָר ס'איז דאָס מציאות [אזוי], און דער אייבירשטער העלפט 'דאָך' [שיכולין להתקיים], מ'זעט אַז ס'ווערט נְתַגְדֵּל [דורות נאמנים].

קנט

ביאור הפסוק: עד כי גדל מאד

לכאורה בהפסוק משמע כי היו שם ב' מיני הגדלות ליצחק, ואינו מובן הכוונה

קען זיין, איך האָב געזאָגט, אפשר קען זיין [נאָך] אַ שטיקל הערה [בפרשת תולדות], ס'שטייט (כו, יג) וַיִּגְדַּל הָאִישׁ, וַיִּלֶּךְ הַלֹּךְ וַיִּגְדַּל עַד כִּי גָדַל מְאֹד. [ולכאורה] וואָס איז דער פֿשט, ער ווערט גרעסער און גרעסער, ביז ער איז געוואָרן 'זייער גרויס'.

וז"ל שם בחידושי תורה תשכ"ז (ויצא, עמוד קכ): ואפשר לומר עוד באופן אחר, דהנה כל מה שעשו האבות הקדושים הכל היה סימן לבניהם אחריהם, וכמו שחושב במדרש (בראשית רבה ע, ט"ו) כל הפרשה של יעקב אבינו והנה באר בשדה ויאמר להם יעקב אחי מאין אתם ויאמרו מחזן אנחנו (עיי"ש במדרש), וכל הפרשה כולה הכל היו רמזים על עתידות וכו', וכל היראות שירא כאן יעקב אבינו לא בשביל עצמו היה ירא רק בשביל בניו אחריו. והנה איתא במדרש תהלים, יגל יעקב ישמח ישראל וכו', ולכאורה הא גופא קשיא למה מרגיש הוא יותר בצער משאר אבות הק'.

רק אפ"ל דבגמרא (ברכות יח:) יש שם מקודם פלוגתא אי מתים יודעים מאומה מן החיים או לא, ומסקנת הגמרא הוא - וכמו שנראה גם מפירוש המהרש"א (עיין לעיל בהערה עה) - שאין המתים יודעים מעצמם כלום רק אם אומרים להם אז יודעים.

והנה יעקב אבינו לא מת וכו', שהוא מרגיש בצער תחלה, על כן מרגיש גם הישועה קודם להם, וכמו שאיתא גם כן במדרש (ע"י שיר השירים רב ד, ד) בקריעת ים סוף וירא ישראל את היד הגדולה, ישראל סבא, שהיה עמהם אז בישועתן של ישראל.

וז"פ המדרש [בפרשתן], שיעקב אבינו היה ירא תמיד בשביל הדורות, ואמר מאין יבא עזרי, האין יהיו ישראל ניצולים תמיד מעשו ומלבן, ואמר לו השי"ת ה' יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל רָע מַעֲשׂוֹ וּמִלֶּכֶן, שינצלו ישראל מהם, והאין ועל ידי מה יהיו ניצולים, ומפרש ישמור את נפשך ממלאך המות, ע"י שיעקב אבינו ישאר בחיים חיותו וירגיש תמיד בצערן של ישראל ויתפפל עליהם, בכח זה יושעו תמיד בני ישראל מעשו ומלבן, ממילא ה' יִשְׁמְרֶךָ צִאתָךְ וּבִזְמַן מַעֲתָה יָעֵד עֲוֹלָם, שיהי' קיום נצחי לעם ישראל.

^{פא} פירוש: געראַכטן, גערישט.

[והיה ראוי שיאמר בקיצור] "וַיִּגְדַּל הָאִישׁ מְאֹד".

[פון] דער "עד" [פי גדל מאד] זעט דאך אויס [אז] דאָס איז עפעס אַנדערש, ער איז געווען ה'לוף וַגְדַּל, און 'נאָך עפעס' זאָגט ער [עד פי גדל מאד], זעט אויס [אז] דער גַדַּל מְאֹד איז עפעס אַנדערש. וואָרן ווען נישט, וואָס איז דער "עד", [און וואָס איז געווען] ביז אַהײַן.

קס

והנראה בזה, כי באמת אין כוונת הכתוב על הגדלה בממון, כי אין זה נקרא "גְדוּלָה" אצל הצדיק כיצחק אבינו, אלא הכוונה על הגדלה בהרבעת תורה וקדושה. אלא דסוף סוף בכדי להצליח בזה, צריכין גם להגדלת ממון. נאָר וואָס דען, דער אָמַת איז אַזוי.

[ווען] די תורה הקדושה [זאָגט] ביי יצחק אבינו "הִלֵּךְ וַגְדַּל", איז נישט טייטש קיין [געלט], ווי קאָן דאָס טייטש זיין "געלט"?

וואָרן ביי "יצחק אבינו" איז עפעס "געלט" געווען אַ חֲשָׁבוֹן [וחשיבות, שלזה יקרא אצלו "גְדוּלָה"]?

[נאָר די כוונה איז, אז] יצחק אבינו איז געווען 'גרויס' און 'שטאַרק' "בְּתוֹרָה וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים", ער האָט מְרַבֵּין תוֹרָה געווען²⁶, [והרביץ] קְדוּשָׁה וְטְהָרָה, ער האָט מְרַבֵּה געווען 'אידישקייט'.

אפילו ס'זאָל שטיין הונדערט מאָל "גְדוּל", וועל איך וויסן אַז מ'מיינט נאָר "דאָס". [ווייל] ביי יצחק אבינו איז [גְדוּל] נישט עפעס אַנדערש.

קסא

אַז ס'קומט אָבער דערצו [להרבעת תורה וקדושה], מ'מוז דאָך אָבער 'האַבן' צו דעם, מ'מוז דאָך האָבן צו דעם, מ'מוז דאָך האָבן "געלט" אויכעט.

קסב

והנה תיבת "מאוד" יתפרש לפעמים על ממון

[והנה כתיב] [ואתחנן ו, ה] **וּבְכָל מְאֹדָה**, [ופירשו חכז"ל (משנה, ברכות נד.) בכל ממונה. ונמצא כי] "מְאֹדָה" איז טייטש געלט, אַזוי זעט מען דאָך אין פסוק.

קסג

ולזה אמר וַיִּלֶּךְ הָאִישׁ "ה'לוף וַגְדַּל" בהרבעת התורה והקדושה, עד כי "גְדַל מְאֹד", רכל שנתגדל ונתרבה כח התורה, כמו כן נתגדל עמו השפעת 'הממון', בכדי שיספיק כראוי לצורך החזקת כח התורה שמתגדל והולך איבערדעם זאָגט דער פסוק [דאָ אויך].

וַיִּלֶּךְ הָאִישׁ "ה'לוף וַגְדַּל" [בכל התורה והקדושה].

פאַרוואָס, וויאַזוי האָט ער געקענט 'דורכפירן'?

²⁶ כמבואר בגמרא יומא (כח.): יצחק אבינו זקן ויושב בישיבה היה, שנאמר (תולדות כו, א) וַיְהִי כִּי יָקַן יִצְחָק.

ועיין בבראשית רבה (פר, ד), וברמב"ם (הל' עבד"ז א, ג).

ועיין ברמב"ם פרשת לך (יב, ח) וז"ל: וַיִּקְרָא בָשָׂם ה', פירש אונקלוס שהתפלל שם וכו'. והנכון שהיה קורא בקול גדול שם לפני המזבח את שם ה', מודיע אותו ואלקותו לבני אדם וכו'. וכן אמר הכתוב ביצחק (תולדות כו, כד) כאשר הלך אל נחל גרר והובטח אל תִּירָא כִּי אֶתָּךְ אָנֹכִי, שבנה מזבח וַיִּקְרָא בָשָׂם ה', כי בא במקום חדש אשר לא שָׁמְעוּ אֶת שְׁמֵעוּ וְלֹא רָאוּ אֶת כְּבוֹדוֹ, והגיד כבודו בגוים ההם.

זאָגט ער אָבער עַד כִּי גָדַל "מָאָד", דאָס "געלט" איז אויך 'מיטגעוואַקסן'.
מָאָד איז דאָך עס טייטש געלט.

אַז ער איז געווען הַלוֹף וְגָדַל, האָט ער 'מער' געברויכט, זאָגט דער פסוק גָדַל
'מָאָד', דאָס 'געלט' האָט ער געהאַט - וועט אויך מיטוואַקסן - איז אויך
'מיטגעוואַקסן'.

אַזוי ווי ס'איז 'געוואַקסן' דער כַּחַת הַתּוֹרָה, און דער כַּחַת הַקְדוּשָׁה, איז דאָס געלט
אויך 'מיטגעוואַקסן'. עַד כִּי "גָדַל מָאָד"²⁹.

קסד

סיום הדרוש

איבערדעם האָפּ מיר [שהבורא כל עולמים עוזר גם אצלינו שיגדל המאור] (כהמשך דלהלן באות

קסו).

נאָר וואָס'זשע דען, אָבער דער אַמֶת, יעדער ברויך צו 'טון' [דערצו, ולהשתתף] בַּאֲגַר
שְׁלִים. ס'איז טאַקע דאָ אַ סִייעֶתָא דְשִׁמְיָא [שיגדל המאור, אויב] אַז מ'זאָל 'וועלן' [להרבות
תורה וקדושה], אָבער מ'ברויך צו 'וועלן'. אַזוי ווי איך האָב פריער געזאָגט (באות פ, ואת
קנב).

ס'שטייט אין זוהר הקדוש, אַז מ'דאַרף צו וויסן אַז מ'דאַרף צו 'באַצאָלן' בַּאֲגַר
שְׁלִים.

אַז נישט קען מען זיך נישט 'אויפהאַלטן'.

דאָס איז דער כַּחַת פון אַלעמען.

און מ'ברויך צו האָבן דערפאַר מְסִירַת נֶפֶשׁ, [כדי] מ'זאָל זיך קענען 'אויפהאַלטן'.

קסה

ברכת הקודש

און דער אייבירשטער זאָל העלפן:

מ'זאָל טאַקע נאָך זען טאַקע דורות, און דוֹרֵי דורות.

דער בורא כל עולמים זאָל העלפן:

ס'זאָל נישט [דאַרפן] לאַנג דויערן, דער גאַנצער פּלאַג.

[נאָר] מ'זאָל מיר בְּמַהֲרָה זֹכָה זיין, בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צְדִיקֵנוּ, [אז] ווען מ'וועט אַקעגן
גיין מְשִׁיחַ'ן זאָל מיר האָבן מיט 'וואָס' אַקעגן צו גיין מְשִׁיחַ'ן !

מיט תִּינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבֵּן !

מיט אִידִישְׁקײט !

מיט כְּבוֹד שְׁמַיִם !

²⁹ ומיושב הדקדוק שדייק רבינו בהפסוק, כי באמת מיידי כאן מב' ענינים, דבתחילה מיידי מהתגדלות בתורה ובקדושה, ובסיפא מיידי מהתגדלות הממון הנדרש לזה.

קסו

דער אייבירשטער זאל העלפן טאקע:
די אלע אידן, די אלע וואָס זיי נעמען טייל, ס'זאל טאקע זיין "כי גדל מאד",
ס'זאל טאקע וואַקסן געלט' אויכעט.

[אין] פֿשטות, ס'שטייט כי 'גדל' מאד, ס'זאל טאקע 'מיטוואַקסן'.

דער אייבירשטער זאל העלפן טאקע ביי די אלע אידן, אז זיי זאלן 'קענען'
ווייטער [זיך משתתף זיין].

נאָר וואָס דען, מ'דאַרף צו 'וועלן', און מ'דאַרף צו 'טון'. און דער בורא כל
עולמים זאל העלפן מ'זאל טאקע 'קענען', מ'זאל האָבן ס'ייעָתא ד'שמיא [דערצו].
(וכדלעיל באות פ, קנב, קסד).

מ'זאל מיר געהאַלפן מיט פֿל מיני יְשׁוּעוֹת, ברוחניות ובגשמיות.

ס'זאל נְתַקְדֵּשׁ ווערן שם שְׁמַיִם עַל יְדִינוּ במהרה.

בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צְדָקָנוּ.

בְּהַתְּגַלוֹת כְּבוֹד שְׁמַיִם עָלֵינוּ, במהרה בימינו אמן.